

Ljubljanski

Leposloven in znanstven list.

Štev. 11.

V Ljubljani, dné 1. listopada 1894.

Leto XIV.

Caligulove igrače.

Starorimska romanca.

Rogóv nebrój tróbi čez plan in čez hrib
In v solnci se bliskajo sulice, meči . . .
Po polji za Rimom, kar vidi okó,
Armade se mešajo v pisani gneči.

Hej, Caesar Caligula, dobre si volje!
Tvoj, je-li, denašnji pa zopet je dan?
Na griči razpél si je šator svoj senčni
Pa gleda vojaštva tam polno raván.

Pri Cáesarji ves je častiti senát,
Patricijev vrsta je dolga prispela;
In žen pod šatorom zbrau rimskih je cvet,
In pevcev in godcev tu družba vesela . . .

Na bitvah, napadih in metežih bojnih
Napasel Caligula si je oči:
Od rádsti duša sedaj se mu smeje,
Od bláženstva srce mu v prsih kipi . . .

Pokrite so mize, obeda je čas;
K pojedini piskajo sladke piščalke.
In v žile gré vino, divjá bakhanál,
Pred Cáesarjem plešejo nage plesalke . . .

A tam po ravnini podijo se polki,
Peháje se z bojnimi stroji ves dan . . .
Za mizoj sred órgij pod belim šatorom
Caligula dremlje napól že piján . . .

Star žrec, glej, iz Rima prijaše navzgor!
Pred Cáesarjem suhega osla ustavi:
»Mir s taboj in Jupiter, svetli vladár!
Z globokim poklonom Caliguli pravi.

Poslušal rogov sem trobljenje že dolgo . . .
 In smilil se národ mi rimski je naš!
 Od pluga odganjaš ti sám mu ratárje,
 A lačnim Rimljanom sam kruha ne daš!

»Ječi pod vojaštva bremenom ves Rim,
 Ječi vsa obširna že rimska država . . .
 Káj vdov in sirót te proklinja vsak dan!
 Káj ljudstev zbok tebe tam v revščini tava!

»Dovolj že se dolgo ti vadiš za vojsko!
 Katéri nam sósed pokoja ne dá? . . .
 Vsak dan klečím v tempelji pred Martom in prosim:
 Očíne sovrage naj v prah poteptá! . . .«

»O saucta simplicitas! Há-ha-ha-hà!«
 Na ves glas Caligula se zagrohoče . . .
 »Ti mislil nemara si, o modriján!
 Na boje z barbari pripravljam se vroče?»

»Ah, kaj še! Kaj mar domovina je meni!
 Za bedo Rimljanov kaj brigam se jaz!
 Ne veš, da zabávati le se mi čemo?
 Kakó pa bi dolgi pregnali si čas?»

»Dolgčas nam pri polnih je mizah vsak dan,
 Dolgčas je nelačni želodec si pasti;
 Útrudi se pevcev in godcev uhó . . .
 Dolgčas vsak dan piti ljubezni je slasti!

»Po svoje zabava se vsak na tem svetu,
 Izbira igrače po svoje si vsak . . .
 S čim krati naj čas imperator si rimski?
 Glej, naša igrača, ha-ha! je — voják!

»Igrača krdela so pestra okróg,
 Vrteča po poljih se nam za zabavo;
 Igrača orožja je svetlega blesk,
 Igrača nam tá pospešuje prebavo.

»Igrača prijetna nam igre so bojne,
 Le paša očém je umetni ves boj;
 V zabavo nam mišic moč, kít je vojaških,
 V zabavo nam golo njih trud je in znoj.

»Zabava ljudij so nam muke in stok;
 Zabava sirót in vdóv solze nam prava;
 Igrača nam polkov življenje in smrt . . .
 Ha! ves svet ustvarjen je, da nas zabava!

»Vse, vse zarad nas! I, čemú pa je ljudstvo,
 Če ne zarad nas, da igramo se ž njim?!
 Če nam ne v zabavo — čemú so Rimljani?
 Čemú vsi bogovi, vi žreci, ves Rim? . . .

»Pa še kakó radi zabavajo nas!
Čprav že tri dni brez jedí so, pijače,
Igrajo še 'vojsko' junaki mi tam,
Veseli, da žive so naše igrače.

»Vesél je Italec in Grk in Hispanec,
Na sužnost je svojo ponosen Germán
In Scit in Ilír in Panonec in Galec,
Vesela igrača je nam Egipčán . . .

»Zabávajte Cáesarje svoje, ha-hà!
Najviši namén vaš je — naša zabava!
Četudi poginete vsi od gládú,
Makari vsa rimska razpade država! . . .

»Ná, stárec — pij čáso falernca penečo!
Na moje jo zdravje zdaj, modrec, izpij!
Caligula božji ti sam jo ponuja . . .
Pij! . . . Nočes? . . . Káj, ljudstvo, ha-hà! te skrbi?«

A. Aškerc.

Sestrica.

Veter vije v nočno tème,
Burja v kočó brije,
V kočíci pri bolnem sinku
Mati solze lije.

»Spančkaj, spančkaj, sinček Milko!
Kaj pestiš ročice?
Kaj se plašiš krčevito?
Kaj rosiš solzice?«

»Mamka, slišite sestrico,
Ki so v krsti beli
Davi v grob jo položili,
S prstjo jo odeli?

Sestrica mi milo joče,
Ker jo krije jama,
K sebi kliče me v gomilo,
Kjer je čisto sama ««

»Sestrice joku ne slišiš,
Angelj je v nebesih,
Burjo slišiš silovito,
Ki buč v drevesih.«

Veter vije, burja brije,
Okence ženkeče.
Dobra mamka vroče moli,
Sinček bolj drgeče.

»Sestrica na okno trka,
Čujte glas ihteči,
V grob pustite me k sestrici,
Milo me proseči!««

»Ti se motiš, sinček Milko,
Veter zunaj piska,
V kočíco nam burja brije,
V okence pritiska« . . .

Skozi luknjo v trhlem stropu
Burja v kočó piše,
Lučico hrlečo vpihnue,
V kočó s hladom diše.

»Sestrica je prišla pome,
Boža me po glavi,
Mrzle mi ročice proži,
Ž njo grem. Mamka, zdravi!««

Mati plašno kvišku skoči
Pak prižgè svetilko,
Brzo k postelji pristopi:
Mrtev je nje Milko.

Bogdan.

41*

V Zali.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

Moščali smo vsi, in še žalostni Miha, ta največji malopridnik med nami, brisal si je skrivoma z rokavom oko. Dober človek je bil Tine, in vsi smo čutili, da jih je malo na svetu, ki bi se bili v takem slučaju vedli takó, kakor se je vedel šepasti Hiščar!

»Vidite,« izpregovoril je še, »takó sem bil oženjen! Sedaj pa poglejte mojega dekleta! Brhka je kakor srna v Zali in že nekolikokrat bi se bila lahko omožila prav dobro; pa se ni hotela, ker hoče ostati pri očetu! Takó mi Lenčika še iz groba plačuje mojo ljubezen, in nikdar se še nisem pokesal, da sem jo bil vzel! No dobro!«

»Kaj pa z ónim v Ameriki«, vpraša gospod Andrej; »ali si dobil kaj poročil o njem?«

»V Lučinah ste,« odgovorí Tine, »zatorej ne veste, kar je pri nas vsakomur znano. Prihajala so poročila, da si dela denar in da se kár valja po dolarjih. To je bilo od pričetka, potem pa leta in leta nismo slišali ničesar. Jesensko jutro pa se ustavi tam dóli pred hišo debelega našega župana tisti znani ubožni voziček. Na vozičku je sedel birič in tik njega raztrgan, umazan človek zabuhlega obraza. Ugibali in ugibali so, kdo bi bil, ker sam ni hotel govoriti. Iz spisov, katere je nosil birič s seboj, pa so končno venderle izvohali, da to ni nikdo drug nego Pečarjev Miha, ki je nekđaj nosil srebrno verižico na zelenem telovniku in tri murčke v ušesi! Sedaj pa je berač, in kakor veste, opešale so mu vse moči, takó da mora prosjačiti od hiše do hiše, če hoče živeti. Vsako leto jedenkrat, največ dvakrat, pride tudi k meni, da prenoči pod mojo streho. Nikdar mu še nisem ničesar očital; ne rečem mu ničesar in sploh ne govorim ž njim. Na klopi

pri peči mu deklè postelje, da lahko leži. Tudi deklīca ne govori ž njim, in niti ne vem, če ji je znano, da je ta berač nje pravi oče, ki je njeno mater prezgodaj spravil pod zemljo. Kadar pa odhaja, tedaj mu skrivoma vselej kaj potisne v roko, meneč, da tega ne vidim. Pa dobro vidim, a ne rečem ničesar, ker mi je všeč, da je dekletce dobrega srcá. In videti bi morali, kakó jo gleda ta potepuh! Kár z očmi bi jo rad pogoltnil, ko se — brhka kakor srna v Zali — suče po hiši, kadar pospravlja po večerji. In za ves svet bi ne hotel imeti njegovega srca v sebi, ker vem, da trpi, da peklensko trpi, kadar jo gleda takisto! No dobro!»

Nekaj časa potem Tinče še pristavi:

»Mi vsi, ljubi moji, vedemo se časih, kakor bi ne bilo Bogá, in vi, gospod, ki nas kličete semkaj v Zalo na love, menite tu in tam, vsaj takó se pripoveduje, da Bogá res ni! Nikar, nikar, ljudjé božji! Bog je, in kar je najboljše, Bog je nad vse mere pravičen! Sedaj vam pa ne izpregovorim ni besede več. No dobro!»

Vsi smo pohvalili Tinčeta in njega povest. In gospod Andrej je dejal: »Dobro, Tine, tvoja zasluga je večja nego Jernačeva! Rajši sem te poslušal nego ónega, in lepša je bila tvoja povest!»

»Vsakdo živi po svoje,« zajezi se Jernač izpod Skale; »ali če bi bil vsakdo takó dobrega srcá in bi vsakomur vse odpuščal, kje pa bi cesar jemal svoje vojake? Tedaj bi bili vsi ženske in drugega nič! Pri tem ostanem!»

»Še vedno je prezgodaj,« oglasim se jaz, »da bi že sedaj šli poslušat. Časa je še dosti, in kaj početi? Sedaj si ti na vrsti, žalostni Miha! Pristavi svoj lonc k ognju in razkrij se nam kakor zakonski mož, o katerem se itak pripoveduje to in óno.«

»Ne branim se, ne branim se,« odreže se Miha, »a napačna je misel, da bi bil pri vas na preji in da bi ob tem ostalo suho moje grlo. Natočite mi rdečega vina, ker mislim, da je ta dobra kapljica ustvarjena takó za gospódo kakor za kmeta! Pri meni teci beseda, pri vas pa vino. Drugačnega kontrakta ne poznam in pri tem ostanem, kakor bi rekel Jernač izpod Skale.«

In teklo je vino. —

IV.

Žalostni Miha pripoveduje o svojem zakonu takó-le:

»Če ste že vsi govorili in klepetali, čemú naj bi molčal jaz, ki sem pametnejši od Tinčeta in sem izkusil mnogo več nego Jernač izpod Skale! Če je bil v Ameriki, pa méni, da je svet odrešil, in če se mu je v tem deklè izpridilo, pa misli, da si je prislužil večno vzveličanje.

Mene poslušaj, Jernač, pa zaslišiš moško besedo. In ta je taka-le: Bogá zahvali, da ti je vzela drugega in da ni vzela tebe, ker bi bil vse večji siromak, nego si dandanes! V tem pa sem tvojih mislij, da se ni dobro oženiti, če ni ravno treba, če se ravno ne moraš! Tinče, ti si dober človek, to je res in to je nekaj! Pa tudi pri tebi se vidi, da je dobrotá sirota, in največja sirota je dobrotá vselej takrat, če jo zakonski mož izkazuje zakonski svoji ženi! Ko bi bil ti, šepasti Tinče, svojo Lenčiko, ko si jo dobil pod svojo streho in ko si začutil, da še zmiraj očí zavija za tisto mlezvo, jedenkrat ali dvakrat prav pošteno in prav krščansko premlatil, kakor se premlati snop v nasadu, ali meniš, da bi ti bila ušla v Ameriko? Nikoli ne! Nikar da si brskal po svinjaku za skopcem, šel bi bil rajši na pód po cepec in Lenčiki, ki je lazila v mraku z brezpametnim fantom, moral bi bil ž njim pesem zapeti, da bi bila zdajci ugledala vse črne oblake, kar se jih kdaj nagrmadilo nad starim Blegašem! Vidiš, to je moja misel, in če bi bil takó ravnal, živela bi ti žena še danes in še danes bi te uprezala v jarem, kakor te je uprezala tiste dni, ko Pečarjev Miha s svojimi murčki še ni bil prišel iz Amerike!«

»Tepla bi me pa venderle ne bila, kakor tepe tebe tvoja!« Takó se vtakne v besedo Tinče, in sicer s prav strupenim glasom.

In Miha klaverno povesi glavo in se ne raztogotí, kakor smo pričakovali.

»Res,« odgovorí mirno, »res, časih me oklesti, ker sem bil ob svojem času nekaj predober, in dobrotá proti zakonski ženi je sirota! To si zapomnite vsi, kar vas je oženjenih in kar vas je neoženjenih. Ves svet naj si to zapomni, pa bode prav in dosti bolje, nego je sedaj! — No, če pa menite, da vam bodem s suhim grlom gonil svoje statve, motite se. Gospod Andrej si je ravnokar privoščil kupico rdeče kapljice, in sedaj vam povem, da mi ne pride beseda iz grla, dokler ni prišlo vino v grlo! Vsakemu delavcu gré plačilo, in po tem se ravnajte, sosebnó proti meni, ki sem mnogo pametnejši od šepastega Hiščarja, ki vam je dolgo uro sušil svoje mokre otepe, ne da bi bil dobil le kapljico pijače!«

»Piti bodeš moral počasi,« zasméje se gospod Andrej, »ker nam zaloga že pohaja. Tudi ni pošteno, da že sedaj zahtevaš plačilo, ko nam prav za prav še nisi ničesar povedal!«

Ko izprazni natočeno kupo, odgovorí žalostni Miha: »Ničesar povedal! Kdo pravi kaj takega? Ali vam nisem izpregovoril dosti pametnih in resničnih besed? In resnična je tudi ta, da sem pravi pijanec na svetu, in v desetih farah ga mi ni vrstnika. Tam-le Jernač

izpod Skale hoče biti pijanec — oh, ti moj Bog, mene poglej, pa bodeš šele vedel, kaj je pijanec! Vse to, vse to, krščanski ljudjé, zaradi zanikarne ženske, ki sem jo po nesreči vzel v zakon! Dostikrat in tudi v največji pijanosti sem takó jezen, da bi najrajši vse razbil, vse, ves svet in še kaj po vrhu! Oj, ti duša moja, koliko si trpela in koliko še trpiš! No, pa kaj bi se jezil? Naš Bog je ustvaril jezo, ali tudi vino je ustvaril, da se vojskuje drugo z drugim. In modro je takó!

Če bi mi bil pa kdo pravil v tistih časih, ko sem imel dobro dvajset let in sem bil najgorših jeden — da ne rečem, najgorši, kar jih je stalo po deseti maši pred cerkvijo — če bi mi bil takrat kdo povedal na uhó, da bodem na stare svoje dni taka-le umazana in raztrgana krpa, kakor me vidite pred sabo, zdajci bi ga bil razčesnil! Takó vam povem! Pa je venderle res, in če se sedaj prikažem na vás, pa so otročaji za mano in me zasmehujejo, kakor da sem se porodil kje v gorjanski koči in ne v Brentačevi hiši, lepo sezidani, lepo pobeljeni in v dve nadstropji postavljeni! In stari Brentač, ki je že davno pod zemljo, vrtí se kakor vrtavka v svojem grobu, če ima količkaj prilike, da gleda vse to, kar počenja njegov jedini sin na svetu! — Starega Brentača jedini otrok sem bil, in lahko rečem, da sem bil otročé, katerega so se veselili ljudjé in angelji. Ko sem prejel prvo sveto obhajilo, prigovarjal je kapelan gospod Jurij mojemu očetu, naj bi me dal v šolo, češ: »Prav gotovo pride v škofovo hišo in mogoče je, da se vzpričo bistre glave še vzpné do škofa ljubljanskega, kar ni najzadnja in ne najslabša na svetu.« — »Kdo pa prevzemi moje lepo posestvo?« odgovoril je stari Brentač, »in ali mislite, da bi mi v grobu dobro delo, če bi se drugi ljudjé pasli ob mojih žuljih?« — Ostal sem domá, in trdo me je držal oče, da sem bil slabši od hlapca pri hiši. In ko sem že nosil škornje čez koleno in na telovniku debele in svetle gombe, pa ga mi še ni pokazal denarja, takó da skoro nisem vedel, kaj je vino na svetu. In molilo se je v hiši, in lahko rečem, da vi vsi, kar vas je tu — gospod Andrej bodi izvzet — niti ne veste, kaj je molitev. Nekaj očenašev pozobljete in najlepše pridige v cerkvi prespite, pa mislite, da ste molili! Pa ni takó! Pri Brentačevih se je molilo in molilo se je vsak večer, in stari Brentač je molil, kakor sedaj sploh nič več ne znajo moliti. Potem pa smo šli v posteljo, in oče je v pozni noči tu in tam pregledal posteljo za posteljo, če vse spí v božjem imeni in če kdo ne pohočuje. Če je izteknil prazno ležišče, pa je vzel debelo grčavo palico v roke in čakal in čakal, dokler se ponočnjak ni tiho priplazil domov. Pa so ga vzprejeli

udarci, da ga je minil sluh in pogled in da je s črnimi vtiskami plačal ponočnjaški račun. Samó jedenkrat me je zavédel hlapec, da sva šla v soboto ponoči na vas in da smo s fanti nekaj zapeli sredi vasí. Pa nikdar več, ker takó sem bil pretepen, da se mi je zdelo štirinajst dnij, kakor bi bil dva dni ležal v stopah. Pa nikdar več! In zató sem komaj vedel, kaj je vino na svetu, in brez greha mi smete verjeti, da tudi nisem vedel, kaj je ženska na svetu! Pač, to zadnje se mi je nekamo dozdevalo. Takrat je služilo pri nas mlado dekletce, Romovčeva Polonica. Kakor zrela češnja je bila in kakor makov cvet, kadar je v najlepšem cvetji. In delavna je bila, da smo jo imeli vsi radi in sosebnó tudi gospodar. Nekdaj sva s Polonico razmetavala kopice na travniku, in takrat mi je zdajci pričel biti svet prav zeló všeč. Vse je bilo lepo, gore in doline, njive in travniki. Sredi vsega tega pa je bila najlepša Romovševa Polonica. In res je bila lepa! — »Reci katero dekletu,« mislil sem si, in ko je ravno mimo mene nesla plast sená, potipal sem jo nekaj po rdečem lici in dejal:

»Polonica, počakaj no malo!«

Ali bila je zvrta lisica ta Polonica in takoj je obstala, zaljubljeno me pogledala in kratko odgovorila:

»No, pa!«

Ženska je veliko vredna, če je mlada*in zala. Če pa je stara in grda, tedaj je tudi nje vrednost majhna. Romovčeva pa je bila mlada in kakor zrela češnja, kakor zrela češnja! Bila je zame veliko vredna takrat, in zatorej sem ji srčno dejal:

»Kaj praviš Polonica, kaj, če bi bila nekoliko moja?«

Še bolj ognjeno me je pogledala in odgovorila:

»No, pa!«

Beseda je dala besedo, vse se je lepo dogovorilo, in takó sem si pridobil svoje deklè, svoje prvo deklè, ki je bila kakor zrela češnja in kakor makov cvet sredi zelenega žita! Pa moje in moje Polonice veselje ni bilo dolgo; danes je bilo še, jutri pa ga že ni bilo. Stari Romovš, saj ste ga vsi poznali, srkal je rad vince, še rajši žganje. In kadar je bil pijan, bil je neznosen bahač, širokoustnež in grozen klepetáč. Bržkone Polonica ni molčala, in srečna, da si jo hoče bogatega Brentača jedini sin izbrati za ljubico, povedala je o tej sreči morda materi, morda tudi očetu. Starec je nekaj vedel in ko je prvo nedeljo potem, ko sva bila razmetavala kopice s Polonico, po jutranji maši popival v Prodovčevi pivnici, pobahal se je v svoji pijanosti, rekoč: »Prinesi ga še poliček, Prodovec! To ti rečem, pozneje ga bomo

še večkrat pili za Brentačeve groše, kadar moja Polonica vzame Miholca!«

Ni še zvonilo devete, ko je stari Brentač že vedel za te nepremišljene besede. Jezil se ni, bila ga je sama sladkoba. Pred deseto mašo — Polonica se je ravno ravnala v cerkev — poklical je mene in njo v svojo izbo, tja, kamor je spravljal svoje spise in svoj denar. Meni ni dejal besede, dekleta pa je ogovoril takó prijazno, kakor je ogovoril vsakega, če je bil posebno jezen.

»Koliko imaš pri meni zasluženega, Polonica?« vprašal je. »Kaj ne, toliko in toliko?«

In še predno mu je utegnila odgovoriti, odštel je na mizo denar in dostavil:

»Spravi denar, potem pa glej, da se sama spraviš izpod moje strehe, pa takoj! Ko zazvoní k deseti maši, ne smem te več videti v hiši! Ti, Miha, ti se pa poberi v cerkev in pomôli! Taka je!«

Brez besede je moralo deklè iz hiše, in moja ljubezen je bila končana, in še prav vesel sem bil, da je bila tisti dan nedelja, ker bi mi bila sicer prav gotovo palica zapela litanije. Ali če menite, da bodem s suhim grlom kosil to-le starino, motite se! Ker imate vina, naj se toči, da ga pijemo!«

Morala se mu je zopet natočiti kupica, da jo je izpil ter si namočil grlo, ki se mu je posušilo takó hitro. Nató je nadaljeval:

Tisto nedeljo po južini mi je dejal oče:

»Uprezi lisca v zeleni voziček, da se odpeljeva k Jernejcu v Podsteno, kjer imava opravka. Pošten mož je, in tudi deklè je pošteno. Imela bode lepo doto, in vesel je mora biti vsakdo, ki jo dobí!«

Upregel sem lisca v zeleni voziček, in prav tesno mi je bilo pri srci. Jernejca iz Podstene sem komaj poznal, po njegovem glasu pa sem vedel, da je največji skopuh in oderuh, kar jih je kdaj živelo v dolini. Da ima hčer, to sem tudi vedel, po vidu pa je nisem niti poznal. Slula je po naši dolini, da je sosebnó močna, takó da se ne bojí najmočnejšega moškega. Rada je pozivala fante, da se je metala ž njimi, in malone vsakega je posadila na zeleno tratino. Pri hiši so imeli hlapca, in ta je bil močnejši od nje, tega ni mogla vreči Jernejčeva Maruša, če sta se spoprijela na zeleni tratini.

Ko sva se z očetom vozila že prav proti Podsteni, dejal je: »Le dobro se smuči okrog dekleta, ker to je žena, kakor si je ne moreš želeti boljše! S starcem sem se že nekaj pogovoril, in prav mu je! Ti se smuči okrog dekleta, jaz bodem pa njemu vlekel doto iz žepa.«

Že prej in takoj, ko se mi je ukazalo, naj se zapreže lisec, vedel sem, da se popeljeva z očetom snubit. V meni pa je še tičala Romovševa Polonica, in zato sem odgovoril očetu: »Kakó naj jo vzamem, če je še ne poznam? Kakó naj jo rad imam, če je nisem še nikoli videl?«

Osorno mi je odgovoril: »Rad imam! Kakšna beseda je to? Ali meniš, da sem jaz poznal tvojo mater, ko sem jo jemal? Oče mi je ukazal: Vzemi jo, in vzel sem jo. Ko pa je umrla, prezgodaj umrla, valjal sem se od žalosti po tleh, takó rad sem jo imel! Tudi ti vzameš Jernejčevo, če si pameten! Poglej me, star še nisem takó, da bi mi že kopali jamo pri Sv. Lovrenci! Dobim še mlado žensko in če le hočem, pa me vzame tudi Romovševa Polonica. In potem pridejo otroci, ti pa bodeš gledal za Brentačevo zemljo in imel je ne bodeš. Bodi pameten!«

Kaj sem hotel? Pameten sem bil in pokoren očetu. V Podsteni sva obstala pred Jernejčevo hišo; vse je bilo kakor v skrinji. Okrog oglov vse lepo pometeno in počejeno; po dvorišči se je pasla cela tolpa piščet, in celó nekaj rac je čebljalo vmes. Pri bližnjem potoku je hlapec Gašper napajal dva tolsta konja, in zazdelo se mi je, da naju je precěj pisano pogledaval po strani. Tem prijazneje naju je vzprejel hišni oče, in kakor bi trenil, sedela sva že za rumeno mizo n pred sabo sva imela bokal dobrega vina. Pogledavši skozi okno na dvorišče, pa že vidim, kakó se je mati Jernejka z nožem v roki lovila za piščeti. Bila je tehtna ženska in z obširnim svojim telesom se je brezuspešno trudila za živalco. — »Gašper, pomagaj no!« zaklicala je hlapcu, ki je prignal konja mimo nje. Ta je nekaj zamrmral, pa je izginil v hlev in ni hotel loviti piščet. Ker se težki gospodinjini ni posrečilo pri piščancih, ugrabila je neokretno raco, položila ji glavo na hlod in jo ji odsekala hitro kakor strela. In ujela je še jedno in ji takisto odsekala glavo. Nató se je odgugala v kuhinjo, neprestano kričeč: »Marušica! Marušica!«

»Lepa je ta, Jaka, da si prišel k meni in da si précej sina privedel s sabo! Glej, glej, kdo bi si bil mislil, da imaš takega fanta! Prav res, korenjak je!«

Takó naju je počastil oče Jernejec. Suh možiček je bil to in kakor sova je gledal z drobnimi očmi. Domislil sem si, da mora biti siromak tisti dolžnik, ki mu pride v pest. In takó je tudi bilo: Dosti jih je odrl in na nič spravil ta poštenjak. Razgovarjali smo se o letini in drugih takih rečéh. Kàr izpregovori oče: »Pojdi in oglej se nekoliko okrog hiše, da zveš, kakó se gospodari pri poštenih in varčnih ljudéh!«

Vstal sem izza mize in stopil v vežo. V kuhinji je že gorelo z velikim plamenom na ognjišču; po zraku je frfotalo vse polno račjega perja, in po zabeli je dišalo prav prijetno. Mimo mene je prišla stara dekla in se mi zasmijala nekamo porogljivo. Stopim iz veže na dvorišče. Nikjer nikogar. Že hočem zaviti okrog ogla, da bi stopil pod drevje na vrtu. Dva sta se razgovarjala, in prav dobro sem čul, kaj sta govorila.

»Snubača imaš, Maruša!« dejal je nekdo, in to je bil po mojem računu hlapec Gašper. »Snubača imaš, in skoro bomo plesali!«

»Snubača!« zasmeje se ženska, »kaj mi hoče ta nit!«

»Pa ga le vzameš, če bode oče hotel, in mene odsloviš, kaj?«

»Tudi lahko! Da bi le taka nit ne bila!«

»Mene odsloviš?« zatogoti se hlapec, »doslej sem ti bil pa dober, kaj?«

»Ali misliš, da se te bojim?« odgovori mu ona ostro, »prav nič se te ne bojim, žleza žlezasta!«

»Jaz pa tebe ne! Kaj mi do tega, naj te vzame — ta ali oni! Takih, kakor si ti, imam na vsak prst pet!«

»Kaj pa se jaz menim zate? Pojdi, kamor hočeš!«

»Prav, pa grem!« In hlapec Gašper kolneč odide.

Zavijem okrog ogla. In res, tam na vrtu ob hruški je slonela Jernejčeva Maruša. Rečem vam, prava klada je bila, velikanska in zajetna. Obraza pa nič napačnega, in ker je bila vsa razljučena, da ji je lice kàr gorelo, bila je celó zala. Kakor je bila velikanska, vzrasla je bila venderle takó, da je vzbujala všečnost, da ne rečem, poželenje. Sosebno tisti dan, ko je bila lepo praznično oblečena, da so krilca kàr šumela okrog nje. Ugleda me in stopi proti meni.

»Kaj vas ni nič boljših s Poljan, nego si ti?« vpraša me zaničljivo. In še zaničljuje se zasmeje.

»Dober ali slaboten,« odgovorim ji hrabro, »to nič ne dá. Pa sem še vedno močnejši, nego si ti!«

»Močnejši!« zaroga se Maruša, »močnejši! Devet takih pobašem v vrečo, da veš! Alò, metajva se, da bodeš videl, kje so Benetke!«

»Tudi prav! Čemú bi se ne metala, ker utegneva, ko je ravno nedelja!«

Takó sem ji odgovoril moško in srčno. Brez odloga se spopri-meva. Précej sem spoznal, da je močnejša od mene. Bila pa je prehitra in je premalo pazila; zatorej sem ji izpodnesel nogo, ko je najmenj pričakovala. Posadil sem jo na travo, da je bilo veselje.

»Oj, ti skuta zelena!« zatogotila se je, ko je vstajala. »Rečem ti pa, nikoli bi te ne bila vzela, da me nisi vrgel. Pojdiva v hišo!«

Tam pri hlevu pa je stal hlapec Gašper in se je od radosti tolkel po kolenih.

»Marušica! Marušica! Ali te je vrgel? Ta nit te je vrgla! Takih pet na vsak prst, kakor si ti! Haha!«

Pograbila je poleno iz skladanice in planila proti njemu. In gotovo bi mu bila razbila lobanjo, da ni hlapec pobegnil v hlev ter se skrnil nji, ki je od srda kár trepetala. To je bila meni namenjena ženska!

(Konec prihodnjič.)

Školjke.

4.

Zbegano v višinah
Klaverno človeče
Zopet sem ubožec
Brez miru in sreče.

Oh, to veličanstvo,
Prostor ta brezmejni,
Svetli ti svetovi
Skrivni, čarodejni.

Ta tihota večna
In ta svit studeni —
Groza me obhaja:
Tu ni dobro meni!

5.

Kje si, zemlja rodna,
Zemlja bedna, mala,
Ki jo milost božja
Meni v last je dala?

Plašen in brezupen
Vračam se ti v krilo;
Da sem te ostavil,
To ni dobro bilo.

Kakeršna si koli,
Moja si brez kraja,
Dokler se s telesom
Duša moja spaja!

6.

Tebe jaz ne črtim,
Zemlja slikovita;
Čudesna si, krasna,
Slavna, ponosita.

Kdo šumeča morja,
Divjekrasne gore,
Jezera in reke
Prehvaliti more?

Kdo večere divne,
Dneve zlatorosne,
Kdo tišine mirne,
Vihre gromonosne?

7.

Tebe pač ne črtim,
Lepa mi narava!
Kadar vrè mi srce
In gorí mi glava.

Iz človeške družbe,
Družbe mi dosadne,
Čestokrat zatekam
V gaje se ti hladne.

Takrat mir, tolažba
V srce mi zaveje;
Lice se razjasni,
Duša se zasmeje.

8.

Vse šumi nad mano;
Skrivno šepetanje
Rahlo me zaziblje
V čudalepe sanje.

Zopet duh v sanjave
Plove mi višine,
In v razkošji ondu
Joka, moli, gine.

Krog in krog nebeške
Takrat čujem glase;
Slušam, tiho slušam,
In ne zabim nase.

Zamejski.

Davorin Trstenjak.

Doneski k njegovemu životopisu. Spisal dr. Janko Pajk.

(Dalje.)

II. Davorina Trstenjaka svojeročni životopis. ¹⁾

Narodil sem se dne 8. septembra leta 1817. v vasi Královcih, župnije Sv. Jurija na Ščavnici. Prvo šolo sem pohajal pri župi, učé se krščanskega nauka in slovnice, t. j. nemške, po nemško. Leta 1828. sem prišel v nemško mestno šolo rádgonsko, kjer pa sem skoro prekosil Nemce, kar se tiče znanja nemškega jezika. Jeseni leta 1829. sem prišel v tretji razred [nemške šole] v Maribor, a leta 1830. v [tamošnjo] gimnazijo. Kot retor [petorazrednik] sem začel slovenski pesnikovati. Poučeval sem domá v slovenščini [in to] nekatere uradnike in svojega profesorja Puffa. Bil sem jedini dijak, ki je umel »Kranjsko Zhbelizo«. Jeseni leta 1836. sem prišel na univerzo graško, ponovivši svoja znanstva mariborska s Stankom Vrazom, Miklošičem in Cafom, oklenivši se prijateljski Vraza. Ta me je navajal na pesnikovanje; pesnikoval sem iz početka slovenski, potem ilirski, spisal dramo v treh dejanjih, katero pa so mi zaplenili c. kr. dačarji v Brežicah, in sem nekoliko poezij objavil v »Danici ilirski«. Leta 1837. in 1838. sem bil pomočnik uredniku »Grazer Zeitung« in lista »Der Aufmerksame«. Tako sem vtihotapljal prigodne pesmi na čast visokim osebam: nadvojvodi Ivanu, namestniku Wickenburgu, deželnemu poglavarju Attems, Njega Veličanstvu cesarju Ferdinandu i. dr. v list »Der Aufmerksame«, pozneje v »Stirijo«. Sosebno sem se trudil za vzprejem češko-ilirskega prapopisa namesto dajncice in bohoričice. V letih 1837., 1838. in 1839. sem bil plodovit pesnik; moja omara hrani še mnogo take šare. Nekoliko teh proizvodov je prevel rajni moj prijatelj in tovariš M. Vehovar na nemški jezik ter jih objavil v listih »Der Aufmerksame«, »Styria«, »Carniolia« in »Croatia«, večinoma s pristavkom: »Iz slovenskega ali ilirskega [izvirnika] Davorinovega.« Baron Wendt, nemški pesnik, tedaj živeč v Gradci, prevel je nekatere za časopis »Ost u. West«, ki je izhajal v Pragi.

¹⁾ Ta životopis je spisal pokojnik na mojo prošnjo. Izvirnik je nemški in obseza štiri strani in folio. Spisan je na Pónikvi dne 2. febr. 1876. leta, torej obseza samó 59 let Trstenjakovega življenja. Kar stoji v oklepilih [ ], to je moj dodatek, oziroma popravek.

V Gradci sem pomagal izdelati Kömmovo knjigo »Bukve porodništva«. O počitkih sem nabiral národne pesmi, med šolskim letom sem največ tičal v knjižnicah, nabiraje tvarino za slovansko povestnico in bajeslovje. Spisal sem za »Steierm. Zeitschrift« sestavek [s podpisom] D. T. »O duševnem in pesniškem življenji Slavenov štajerskih«, katerega pa je cenzura zadržavala dolga štiri leta, dokler ni bil natisnjen leta 1844., ako se ne motim. V Gradci sem zasnoval slovensko čitalno društvo, katero pa je policija zatrla; to mi je povzročilo mnogo gmotne škode in mi nakopalo policijsko naziranje. V tem društvu sta se izobrazila pesnik Ivan Trnski in rodoljub dr. Lavrič. Leta 1839. jeseni sem prišel v Zagreb, učil se tam fizike [osmega razreda], seznanivši se z dr. Gajem, z bratoma Mažuraničema, s pesnikom Vukotinovičem, s slovničarjem Babukičem, z dramatikom dr. Demetrom in z drugimi. Pisal sem [istotam] za hrvaško gledališče, prevajaje prizoroma ali po dejanjih, samó da je bilo kaj predstavljati. V svojem stanovanji sem dijakom predaval estetiko, seznanjaje jih z boljšimi nemškimi klasiki, in zlagal sem pesmi.

Leta 1840. sem stopil v bogoslovnico graško in ustanovil slovensko knjižnico. Tovariše sem poučeval v slovenski slovnici in pisal v »Zoro dalmatinsko«, da ne bi kaj zvedeli moji predstojniki. Boril sem se za uvedbo gajice na Dalmatinskem. in to pod imenom »Vlastelin Kralovski« in »Davorin«. »Zora dalmatinska« je tudi prinesla nekaj mojih pesmij in prozajiški spis »O vzgajanji«. V tisti dóbi sem tudi spisal molitveno knjigo »Mesec Marije«. Kot bogoslovec sem čital mnogo rimskih in grških klasikov ter se seznanil z angleško in špansko literaturo. O počitkih sem delal za narodno stvar, kolikor mi tega ni branila policija.

Leta 1844. meseca septembra sem prvič nastopil dušno pastirstvo v Slivnici blizu Maribora. Ker je bil Caf nastanjen v Framu, učil sem se ž njim primerjajočega jezikoznanstva. Leta 1846. sem prišel v Ljutomer, leta 1847. v Hajdin, a februarja meseca leta 1848. na Ptuj za kapelana. Kot takšen nisem mnogo delal zase; pastirstvo mi je jemalo ves čas. Leta 1848. sem se prelevil v politiškega pisatelja, pišoč za národno stvar v »Slovenijo«, »Südslav. Zeitung«, za »Union«, za Zanggovo iz početka federalistiško »Presse«, in bil duša javnemu gibanju na slovenskem Štajerskem. Maja meseca leta 1850. sem prišel v Maribor k slovenski fari za kapelana in tistega leta na gimnazijo, kjer sem učil veronauk, slovenščino, zemljepis in povestnico do pomladi leta 1861. Leta 1852. sem začel sodelovati pri »Novicah« in sem to nadaljeval dvajset let, pišoč bajeslovne, starinoslovne, jezi-

koslovne in povestniške članke, pošiljaje politiške dopise s Štajerskega, pišoč kratkočasnice (pod imenom »Vicko Dragan«, »Vitomar«), novele (»Slovenski Leander«, pod znamenjem §). Poleg tega sem sodeloval pri »Slov. Bčeli«, »Slov. Glasniku«, »Besedniku« (pišoč bajeslovne reči, kratkočasnice, povesti, med temi jedno »Kelmorajm«), pri dr. Razlaga »Zori« (pesem »Umetnik« v ilirskem jeziku), pri »Koledarčku« (noveleto »Slikar«), pri »Drobtinica«h, »Zlatem veku«, (»Salavar stolna cerkev Metodova«). V programu mariborske gimnazije sem objavil ob nje stoletnici spis »O božanstvih ognja«, imenik znamenitih nekdanjih mariborskih gimnazijcev, slovenski proslov. Vsake vakance sem ob svojih troških potoval po deželah starega Norika in Panonije, snemaje običaje in slike z rimljanskih kamenov. Sušca meseca leta 1861. sem prišel za župnika v Šent Jurij [ob južni železnici]. Sodeloval sem [takrat] pri letopisu [»Matice Slovenske«]. (spisujoč bajeslovne in povestniške spise) in pri ostalih slovenskih listih. Pisal sem za politiški časopis »Ost u. West«, za »Politik«, »Slovenski Narod«, pri katerem sem bil nekaj časa nastavljen za humorista (Σπινζουρος). Pri celjski čitalnici sem bil delaven podpredsednik; zložil sem več pesmij za dr. Ipavca, kateri jih je uglasbil, in tudi opero »Lada«, katera je še sedaj v rokah dr. Benjamina Ipavca, dalje melodramo za Vodnikovo slavnost, povest »Ljudevit kralj [vojvoda] horvatski« za »Vodnikov album«. Jeseni leta 1868. sem prišel na Pónikvo [blizu Šent Jurija ob južni železnici], kjer sem spisal več sestavkov za »Letopise«, ustanovil »Zoro« in »Vestnik«, pisal povesti pod svojim imenom, pa tudi pod imenom »Theodor Winkler«, »D. T.« in Bog zná, s kakšnimi imeni še.

Od decembra meseca leta 1876. [krivo] do januarja leta 1868. [to je pomota, namesto 1866. do 1867.] sem živel z vami v Kranji kot župnik na dopustu, dopisujoč Einspielerjevemu »Slovincu«, pišoč kratkočasne povestice pod imenom »Dalibor« in sem zložil veselo igro: »Kako je Vrbovčan svojo ženo poboljšal«, natisnjeno v »Letopisu«.

Na Pónikvi sem spisal tri razprave o jeziku starih Venetov, katerih tretja še ni natisnjena. —

Prijatelj, ne spominjam se več vseh proizvodov svojega duhá. Kar sem storil kot svečenik, vé Bog, kar kot učitelj, veste tudi vi. O moji politiški delavnosti in o mojem trudu, povzdigniti národno življenje, bode se lože razpravljalo po moji smrti. Ker se letos bliža štirideseta obletnica mojega pisateljavanja, govórite o meni najbolje kot slovenskem pisatelji.

[Tu se čita opombica o nekdanjem učenci Trstenjakovem, živečem v Bukovini, ki je njemu na slavo spisal članek v nekem bukovinskem listu. Potem stoje te-le opazke:]

Plus non possum scribere, laboro corpore et spiritu. Vale et fave
amico sincerissimo

2. februarja 1867 [krivo, nam. 1876]. Terstenjak.

Sedaj pa vas vprašam, kaj namerjate s tem [životopisom]? — Moji nečimernosti se ne morete laskati, ker menim, da nikoli nisem bil nečimern. Ako me ne opišete objektivno in istinito, ne doseževa pohvale ne vi ne jaz; ako me hočete mlademu zarodu postaviti za vzgled, to bi še imelo nekaj zmisla. Vi veste, da delam z velikimi trudi telesnimi, da si na kvaro svojemu zdravju pridobivam prostega časa za delo, utrgujem si najpotrebnejših stvarij, da si nabavljam književnih pomočkov, da sem samouk, ki se moram boriti za svoje izobražanje. Ko bi živel v ugodnejšem razmerji, gotovo bi prekosil marsikaterega glasovitega učenjaka; takó pa zvem v svoji samotni vasi dostikrat šele pozno o najnavadnejših preiskavah. Nastopil sem v taki dóbi kot rodoljub, ko jih je bilo še malo; niti šola niti družba, niti vzgoja niti književnost me niso izobrazile, nego božja milost, in zató sodelujem, da ne bi živel zaman. Za svoje trude doslej nisem prejel nikake zahvale, za zvesto duhovsko delovanje srednjo faro, za znanstveno delavnost malo priznanja. Kot rodoljub pri nobeni naših strank ne uživam iskrene ljubezni, ker nisem pretiran in ker se ne prikupujem nobeni stranki, niti se ne udeležujem njih strastij. Jaz sem na svetu — ali skoro bi bil začel hvaliti samega sebe! Oj, slabost človeška! Parce mihi Domine! ¹⁾ —

(Konec prihodnjič.)

¹⁾ Takó slove Trstenjakov svojeróčni životopis. V njega dopolnek naj se primeri životopis, katerega je spisal *Andrej Fekonja*, izdal *Anton Trstenjak* v Ljubljani leta 1887., sosebno kar se tiče književnega delovanja Davorinovega.

Solze ni.

Ko z nebá vročina žgè,
Da pod njim življenje mrè,
Prirosí dežèk hladán,
Góro oživí in plan.

Bolečine žar pekoč
Žgè srcé mi dan in noč,
Njega pa ne porosí
Solza iz mojih očij . . .

Lojz.

Rokopis.

Spisal A. Funtek.

(Konec.)

V.

rozno noč je prebila Olga, ko so ji proti polnoči prinesli očeta nezavestnega v hišo. Dobili so ga na cesti ljudje iz bližnjih vasij, ko so prihajali k polnočnici; vsega zmrzlega so ga prepeljali v mesto in naposled v stanovanje.

Kaj je že pretrpela deklica, ko je sama čakala očeta na sveti božični večer! Srce se ji je vilo od bolesti zaradi nje ljubezni do Gorana, trepetala pa je tudi za Brona, ker jo je bil ostavil takó brez uma. In najsi je premišljala njega čudne besede takó in drugače, umela jih ni. Vsa toga pa ji je bila tem večja, ker je bila prva v nje mladem življenji! Ali uklonila je ni, nego videti je bilo celó, da se je baš v tej noči do cela razvil značaj njenega bitja — dekletce se je popolnoma izpremenilo v ženo!

Ko je hitro pozvani zdravnik oživil nezavestnega Brona, tedaj so se ji pač porosile oči in skrb ji je pobledila obraz, sicer pa je bila dókaj mirna in krepka. In ko je naposled oče globoko zasopel in izpregledal, pokleknila je v kot in iz vsega srca zahvalila Bogá, da ji je odvrnil vsaj najhujše zló in ji ohranil očeta živega!

Ali zavest se je vrnila Bronu le za nekaj hipov. Zamižal je zopet, in časih mu je v težkem spanji zatrepetalo teló, iz ust pa so mu privrele presekane, neumevne besede. Bledlo se mu je.

In Olga je končno hvalila Bogá, ko je odšel zdravnik, ukazavši, kar je bilo najnujnejše potrebno, zakaj jasno ji je bilo iz očetovih besed, da ga še vedno mučijo dogodki zadnjih dnij, in neprijetno bi ji bilo, če bi kàj zaslišalo nepozvano uhó. Zgrudila se je ob postelji očetovi in mu skrbno polagala obkladke na čelo, kakor ji je bilo zapovedano. Bron je ječal v spanji in časih nenadoma planil kvišku. To pa, kar je govoril nevedoma, obvezemalo je deklico s tiho grozo in izrednim presenečenjem. In naposled se je uverila, kaj stiska bolnikovo dušo: zvedela je vso grozno povest o ukradenem rokopisu, katerega je poslal Bron v stolno mesto za svoje delo . . .

Srce ji je zastalo, poslušajoči to srdito zagovarjanje in bridko obtoževanje, s katerim je mučil Bron samega sebe. In zazebló jo je

do duše, in nje okó se je malone sovražno uprlo na možá, ki je ljubljencu otel delo, da bi se sam okoristil ž njim; toda précej nató se je zopet iskreno ljubeče vzrlo nanj, ki je šepetal kakor samemu sebi, kakó li je ljubil njo, Olgo, kakó se je trudil zanjo, koliko boril. In bridkost ji je zalila srcé, ko je milo prosil, naj o vsem tem nihče ne pové njega miljenki, ker bi sicer ne hotela iti ž njim na zaželeno potovanje poleti iz mesta, in tudi Goranu ni treba ničesar razodeti, da bi ji ne zabranil tega nedolžnega veselja!

Lice Bronovo je izražalo ob teh mislih také izredno skrb, da se je Olga nehotoma sklonila in položila očetu roko na čelo. Dà, jasno ji je bilo: Bron se je sicer zakrivil podlega zločina, ali povod njega tatvini ni bil podel: povod je bila ljubezen do nje, do rodnega deteta . . .

Proti jutru se je Bron nekoliko umiril in spal mirneje. Olga ni zatisnila očij. V tej noči se je odprl neizkušeni deklici globok pogled v človeško srcé, in ko je premišljala o vsem, kar se je pripetilo prej in nocoj, zmajala je nehoté z glavo, češ, da je bila venderle slepa, ker ni videla ničesar. In nikar da bi se zaničujé obrnila od njega, od očeta, ki si je onečistil roké, zdelo se ji je celó, da ga mora ljubiti še bolj — saj jih je onečistil pač le nji na ljubo! In dvignilo se ji je očitaneje, da je sama s prešérnimi ali vsaj neumestnimi željami kolikor toliko zakrivila zlodejstvo očetovo!

Ali kaj sedaj? Nezvedena je bila deklica res dovolj, vender ne tolikanj, da ne bi spoznala, česa je sedaj najprej treba. Očeta mora vsekakor osloboditi óne grozne negotovosti, ki se je pojavljala iz njega blodenj — to negotovost, ta strah pa utegne odpraviti jedino le Goran. Ali naj mu pismenim pótem razkrije sleparstvo, čegar žrtev je bil on? Ne, takšne stvari niso, da bi se razpravljale pismenim pótem — Olgi se zdí, da bi le osebna navzočnost Goranova utegnila blagodejno vplivati na očeta in da bi se mu le tedaj vpokojila duša, če bi začul iz Goranovih ust, da mu oprášča storjeni zločin. Zdajci pa vztrepeče od druge misli: Če mu ne oprostí — če se studoma obrne od njega in tudi — od nje? In če celó njo, ki ni vedela ničesar, obdolží sokrivice? Ko bi ravnal také-le, tedaj — ne, takšen ni Goran! Nji bode verjel, mora ji verjeti, ko ga s povzdignjenimi rokami naprosi oprostila slepi ljubezni očetovi! —

Ko zarano pride zdravnik, porabi deklica prost trenutek in sama oddá telegram Goranu z nujnim naročilom, naj dojde čim prej; vsakeršen odlog bi utegnil biti poguben. Oddávši telegram, bila je nekoliko umirjena in je zaupno pričakovala Goranovega prihoda, ki bi bil v rešitev očetu, nji, in kdo vé, morda tudi v srečo njiju ljubezni . . .

Bronova bolezen se ni shujšala; živčna groznica, katere se je bal zdravnik, ni se pojavila. Morda je baš óni silni telesni napor, ko je zdvojeni mož begal v zimsko noč, nekoliko izjednačil duševne viharje. Iznemogel je sicer ležal Bron v postelji, ali v glavi mu je bilo jasno. In takrat, ko se je prvič zopet ozrl po svoji deklici, takrat šele je spoznal, v kakšen prepad jo je hotel pehniti. Žalost mu je obvezala srcé, in s slabotnim glasom jo je poklical k postelji, da ji odkrito-srčno razodene, kaj vse je prebil v tej grozni dóbi.

Ali deklica mu ne dá do besede, nego rahlo mu položi roko na usta. In baš od nje začuje strmeči Bron popis svojih duševnih bojev, katere je nevedoma sam razodeval v božični noči. Nobene trde besede, nič očitanja . . . rosnih očij jo pritisne nase. Ona pa, ker že pripoveduje, govori mu tudi dalje — o svoji ljubezni do Gorana, iz prva počasi, potem čimdalje hitreje in zaupneje, in Bron na pol zamiži in kima z glavo. In natihoma pač blagruje to ljubezen do njega, katerega je okradel; zakaj da ni vzknila ta ljubezen v obeh mladih srcih, kdo vé — — dovolj bodi tistih mračnih prizorov! In ko naposled začuje, da mora vsak čas priti Goran, razjasni se mu čelo do cela in ginjeno šepne: »Hvala ti, zlata moja deklica!« Nikakor pa ne pristane, da bi Olga sama govorila z Goranom in morda olepšavala njegovo dejanje, zakaj: »Pokora mora biti!« deje z žalostnim nasmehom. On sam se vpríčo nje izpové mladeniču, vpríčo nje ga naprosi oprostila vsemu, kar je zakrivil v svoji zbeganosti! —

Po praznikih je došel Goran, kateremu po Olginem telegramu ni bilo več prebiti v stolnem mestu. Deklica ga je vzprejela solznih očij, ne da bi odgovorila njega nemirnim pozvedovanjem, in ga je z rahlo silo odvedla k očetu. Najsi je od vsega srca hrepenela po tem trenutku, sedaj jo je obšel velik strah, da je trepetala po vsem telesi . . .

Bled je sedel Bron v naslanjači, podprt z blazinami, in plašno podal Goranu roko v pozdrav. In potem, ko je sedel Goran njemu nasproti, pričel je s svojo povestjo. Skrajno presenečen ga posluša mladi mož; ko pa začuje, kakó ljuto je bil prekanjen, prebledi kakor mrlič, plane s stola in stopi težko dihaje k oknu. Ali je čutil óne štiri oči, ki so se v brezupnem strahu upirale vanj? Izvestno jih je čutil, zakaj po nekaterih hipih se obrne od okna, in njega okó se sreča z Bronovim in z očesom ljubljene deklice, ki v ozadji proseče povzdiga roke proti njemu. In ves srd, ki mu je za nekaj trenutkov prevzel dušo, umakne se sočutju, zajedno pa mu srcé napolni iskrena radost, da njega »Siromak« venderle ni takšen nestvor, kakor ga je naslikal Bron, še več, da mu to delo pridobi sijajno bodočnost.

Séde torej zopet poleg Brona in nadalje posluša vse tožbe, vsa očitanja. Bron ne olepšava ničesar, toda kàr neče se mu, da bi jasno razkril prvotni povod svojega zločina. Goran pa ga čuti iz vsega pripovedovanja, in nekaj kakor ginjenost zaradi očetove ljubezni mu napolni dušo. Slušajoč prirojeno dobroto svojega srca, seže Bronu v roko in ustavi njega povest.

»Dosti bodi, gospod Bron,« deje toplo; »opraščam vam. Ali kazen — kazen mora venderle biti,« pristavi pomembno, dočim Bron strahoma uprè svoje oči vanj.

Goran dobro zapazi njega pogled.

»Za vračilo,« pravi nasmehoma, »hočem imeti baš tisto, kar je zakrivilo vaše dejanje! Ljubljeno deklico hočem — vzamem jo, da ne provzroči zopet podobnega zlà. In zató vas sedaj, gospod Bron, prosim te-le ročice, ki se je ondu takó proseče dvigala proti meni!«

Ona pa tedaj z veselim vzklikom prihití k njemu in ga objame, ne da bi jo bilo sram vpričo očeta. Bron ne izpregovori ničesar, toda jasna sreča se mu ob tem prizoru razlije po obrazu. Samó jedno skrb je še imel, katere se ni mogel iznebiti.

»Ali kaj bode z rokopisom?« deje skrbno, ko se poleže prva radost in je zopet možno izpregovoriti mirno besedo.

»Oh, dà, moj usodni rokopis!« méni Goran veselo. »Umekniti ga seveda ne moremo. Hm — znate li, kaj storimo? Vi pišete gledališki upravi, da ste jo nekoliko prekanili, češ: rokopis ni vaš, nego vi ste le posodili svoje znano imé delu neznanega novinca, dobro vedoč, da se stvari književnih začetnikov niti ne čitajo, in takó se gladko poravná vsa stvar.«

Bron izusti, da je ta svèt kàj moder, in kakor kamen se mu odvalí od srca. Goran pa nadaljuje:

»Da sem odkritosrčen: Hvaležen bi vam moral biti celó za tisto prevaro. Ko bi bil tedaj zvedel pristno resnico, opojila bi me bila, in izvestno bi ne bil nikoli dovršil svojih studij. Takó pa — če popokajó vse strune, zakopljem se naposled venderle še lahko kam v pisarno in se pravdam in rešujem uradne spise, da bode kàj! Sedaj seveda še ne mislim na to. Glejte« — z lahnim nasmehom se skloni k Bronu in mu šepne na uho: »Nova misel mi roji po glavi — —«

»Kakšna?« dé Bron z vidnim zanimanjem.

»Kaj bi dejali k drami, katere naslov bi bil — ‚Rokopis‘?«

V Bronu se vzbudi prirojeni kritik.

»Hm,« deje naglo, »premalo dejanja in dramskega življenja —«

»Oho!« zasmeje se Goran, »dejmo, da bi književnik, ki si je po krivici prisvojil dramatsko delo mladega neznanega pisatelja — to je le takó primer, gospod Bron, in vse bi moralo biti spisano v drugačnem, večjem razmerji — recimo torej, da bi tisti književnik dal uprizoriti — svoje delo in da bi užaljeni mladi pisatelj v prvi jezi pehnil v pogubo njega in miljeno deklico, katero je obdolžil sokrivice, in dejmo, da bi ga pozneje obšlo ljuto kesanje — no, ali bi ne bilo to dramatskega življenja dovolj? Seveda,« pristavi z vedrim nasmehom, »vprašanje je pač, ali bi človek, ki je takó srečen, kakor sem jaz, sploh pogodil značaj tistega neznanega pisatelja. In dà, še drugo vprašanje je: Ali je moči pogubiti takšno solčno bitje, kakeršno je to le dekletce!«

In pritisnil jo je nase in svoj pogled je zatopil v njene modre oči, dočim je Bron gledal nanja in zajedno resno premišljal o novi ideji svojega bodočega zeta . . .

Pred gostilno.

Po prašni sem stopal cesti,
K gostilni napósled prišél,
Ustavil korake svoje,
Pred hišo potem obsedel.
Pritekla je hčer domačinka
Na klic moj k meni smeje
In mero kipečega vina
Na mizo je dela pred mé.
Zbežala je v vežo zopet
Ostal sem pred hišo jaz —
Seveda, kaj hoče dekletu
Neznanega pivca obraz!

Utešil sem žejo svojo,
Odštel za vino denar,
Odneseš sem sliko nje v srci
Pogleda nje bistrega čar.
A kaj si storila, mladenka!
Začarala vino si ti,
Da vedno h gostilni in k tebi
Srcé si moje želí.
Da nisi predaleč, gotovo
Poslušen bi srcu bil:
H gostilni bi hodil, da tvojo
Lepoto in vino bi pil!

Rástislav.

Khevenhüllerjeva vojska na Turke leta 1578.

Spisal Ivan Steklasa.

o je padla Krupa (leta 1565.), niso Turki deset let osvajali predelov na levi obali reke Une, najsi so prav pogostoma četovali po teh krajih. To so bili pa le bolj razbojniški napadi nego prava vojska, in Hrvatje in Slovenci so imeli venderle dovolj posla, ko so branili svoje zemlje takih gostov. Ko pa je leta 1566. umrl glasoviti sultan Soliman (1520.—1566.), mislili so, da bode njega miroljubni naslednik Selim (1566.—1574) vladal mirneje in bolj spoštoval mednarodne dogovore s sosedi. Toda sosedge so se prevarili. Véliki vezir Mehmed Sokolović, bosenski poturica, nadaljeval je turško politiko v duhu Solimanovem, zakaj imel je na sultanovem dvoru neomejeno moč, in le po njem se je tudi še dalje vzdrževal sijaj turške moči. Ko pa je po Selimovi smrti zavladal slabi Murad III. (1574.—1595.) in se popolnoma izročil haremu in svojim ljubimcem, izgubil je tudi Mehmed Sokolović vso prejšnjo moč, dasi ga je novi sultan potrdil za vélikega vezirja. Od tega časa je prav za prav prepadala turška moč.

Zgodovina te dóbe se more prav lepo označiti z óno pripovedko, ki nam razlaga, kaj se je dogodilo po smrti Salomonovi. Salomon je umrl na svojem levjem prestolu. Ali ker je truplo, oblečeno v kraljevski obleki, sedelo na prestolu, priklanjali so se mu ljudjé in živali, dobri in hudobni duhovi, ki so stali iz spoštovanja precěj daleč od njega in imeli Salomona za živega; šele tedaj, ko je črv razgrizel palico, na katero se je Salomon opiral oberoč, in ko se je zaradi tega razrušilo truplo mogočnega vladarja, zvedelo se je o njega smrti in svet je ostrmel. Takó se je vzdržala tudi Solimanova moč, ki se je opirala na vladarsko palico neomejenega vélikega vezirstva, silna nekaj časa še za Selima; toda ko je zavladal Murad, razgrizel je vladarsko palico črv zmanjšanega učinka in poverenja, a précej po smrti Sokolovičevi se je javno pokazalo, da je državna moč padala že na početku Muradovega vladanja.

In prav temu prepadanju so se zahvaljale Hrvaška in sosedne slovenske dežele, da se niso popolnoma poturčile, ko je padel Siget; zakaj v dolgotrajni borbi so se bili Hrvatje in Slovenci že silno iz-

trošili, in razven Bihača so bili Turki osvojili že večinoma vse močne trdnjave na Uni. Še nekoliko napadov, in Hrvaška s slovenskimi zemljami bi bila turška pokrajina, da so bili Turki takó silni kakor za Solimana. Ali slava turškega orožja je potemnela že pri Sigetu, in Sokolović je znal ceniti hrabrost hrvaških junakov ter se je sam izjavil, da bode zagovarjal mir s cesarjem. Cesarska poslanca Hossutoti in Vys, ki sta bila zaprta v Carjigradu, izpustili so in poslali Hossutota k cesarju Maksimilijanu II. (1564.—1576.), da mu poroči namero Sokolovičevo o miru, ki bi se sklenil med obema vladarjema. Cesar Maksimilijan II., ki tudi ni bil bojaželjen, poslal je précej svoje poslance z dragocenimi darovi v Carjigrad, da se pogodé s sultanovimi svetovalci o miru na osem let. Bili pa so poslani v Carjigrad Anton Vrančić, škof jegarski, Krištof Teuffenbach s Štajerskega in redoviti poslanec pri Porti Albert Vys.

Dogovarjanja o miru so trajala dolgih sedem mesecev in bila sklenjena šele dné 17. februarja leta 1568. Mir se zóve drinopoljski, ima v vsem 25 člankov in je sklenjen na osem let. Najvažneje točke tega mirú so po Hammerji (*«Geschichte des osmanischen Reiches»*, III., 515.) te-le: 1.) Cesarju Maksimilijanu in njega bratoma Ferdinandu in Karlu ostanejo zavzete zemlje na Ogerskem, v Dalmaciji, na Hrvaškem, in v Slavoniji, toda prav takó obdržé svoje zemlje vojvode erdeljski, moldavski in vlaški. 2.) Hajduki, martolosi (vlahi v turški službi, kesneje tudi v krščanski ali neurejena vojska) in haramije (hrvaški pešci in konjiki) se morajo držati na uzdi, in če káj ukradejo, naj se kaznijo; plen pa se jim mora vzeti in vrniti poškodovancu; uskoci in ubežniki naj se izročé gospodarjem. 3.) Dvoboji, ki so prepogostoma vznemirjali varnost na mejah, prepovedani so. Take prepire naj razsoja namestnik budimski in véliki stotnik ogerski ali pa poverjenstvo, ki je imenovano za to. 4.) Cesarski poslanci uživajo odslej tiste pravice kakor zastopniki drugih držav ter se ne smejo zapirati ob vojski, nego se samó lahko pošljejo domov. 5.) Meje, o katerih se niso sporazumeli, uredilo bode posebno poverjenstvo. 6.) Vsako leto plača cesar svojemu zavezniku, cesarju turškemu, sultanu Selimu, 30.000 ogerskih cekinov.

Mesec dnij kesneje se vrnejo cesarski poslanci s turškim tolmačem Ibrahim pašo na Dunaj, kjer tudi cesar potrdi dogovorjeni mir, trdno pričakujé, da se dejanski njega národje oddahnejo za nekaj let. Ali to je bila zmota. S tem mirom se je sicer prvič pokazalo, da je Turška popuščala v zahtevah nasproti kristjanom, kar sosebno dokazuje četrti članek, po katerem je poslance spoštovati po medná-

rodnem pravu; ali vendar ta mir ni koristil ni Hrvatom ni Slovencem, zakaj turški paše so navzlic sklenjenemu miru napadali krščanske zemlje tudi še dalje malone vsako leto. Na turškem dvoru so seveda izdajali takim nemirnim pašam navidezne ukore, zajedno pa so jih nagovarjali, naj le napadajo kristjane, kjer se dá. Kakó so bili mož beseda, to priča sultanov list, katerega je napisal budimskemu paši. Slóve takó-le: »Kadar dospè naša sijajna zapoved k tebi, zapovedujemo ti, da se kažeš nemškemu kralju, njega zapovednikom in podložnikom iskrenega prijatelja; ali ne veruj jim ničesar, temveč opazuj in ogleduj, kolikor ti je mogoče, Maksimilijanovo društvo po poznatih in vernih prijateljih, da kakó zveš vse njegove namere in priprave, samó da se ne bi pod krinko prijateljstva in mirú plela verolomstva in izdajstva proti Porti.«

Ko so paše dobivali takšne zapovedi od sultana ali od vélikega vezirja, ni se jim bilo treba bati, ako so napadali krščanske zemlje; saj so se mogli vselej opravičiti Porti, češ: Zvedeli smo, da se je tudi Maksimilijan vzdignil proti nam. Zató se nam ni čuditi, da so Turki neprestano vznemirjali naše zemlje. Kristjani pa so tudi dobro poznali svoje sosede ter se neprestano pripravljali na boj, kolikor se je dalo. In prav takrat so dobile vse trdnjave med Kolpo in Uno izdatne posadke. Razven ónih mest, kar jih je posedla v prvih letih Ferdinandove vlade kraljevska vojska, vzprejeli so krajiški zapovedniki kesneje še jako mnogo trdnjav za obrambo, ker jih samí vlastelini niso mogli braniti, nego so jih rajši prepustili izkušenim vojaškim zapovednikom. Takó so prosili posadke že leta 1552. pri generalu Ivanu Lenkoviči škof zagrebški za svoj grad Sračico, kaptol zagrebški za Sisek, Keglević za Bužim, Ostrožac, Jezerski, Cazin in Peč, plemič Kerečen za Unadol, knez Frankopan Slunjski za Goro, Hrastavico in Cetin, plemič Gašper Peranski za mesto Hresno. Kralj Ferdinand je dovolil leta 1558. prve posadke za gradove Štefana Frankopana Ozaljskega Modrušo, Ključ na Korani, Jesenico in Ogulin. Poleg krajiškega proračuna za leto 1556. je vzdrževal cesar na hrvaški krajini v stotnijah senjski in bihaški razven zapovednika in častnikov 200 strelcev, 200 martolosov (uskokov), 100 hrvaških pešcev ter različnih straž in pošt, a Kranjska je takrat trošila na leto 65.161 gld. Le-té straže so se razširile za nekaj let (1568.) od Senja in Jadranskega morja do Blinje in Save. V štirih stotnijah: senjski, bihaški, ogulinski in hrastovski, posedla je vojska 52 mest. Večje posadke so bile postavljene razven stotniških stolic v stotnji bihaški v Ripči, Izačići, Tržci, Drežniku, Czinu in Bužimu, v ogulinski stotnji v Daberu in Jesenicah, v senjski stotnji

v Otočci in Brinji, končno v hrastovski v Blinji, Bojnu in Gradci, potem v Zrinji, Gvozdanskem in Vranogradu. Krajiška generala Ivan Ungnad, verni pristaš Luthrove vere ter podpiratelj slovenske in hrvaške literature, in Ivan Lenković, vlastelin v Podbrežji in mnogih drugih posestev na Dolenjskem, ta dva sta se sosebno trudila, da bi z urejenimi stražami ovirala napade plenaželnih Turkov, ki so čez pounsko in pokupsko Hrvaško skoro neprestano vznemirjali tudi Kranjsko. In prav zaradi varstva Kranjske in bližnje Štajerske so bili naseljeni na zgodnjem mestu v gorah žumberških, odkoder je bilo lahko opazovati vsako gibanje turških čet, žumberški uskoki. To so jedini kristjani grško-vztočne vere, ki so si poiskali v prvi polovici XVI. stoletja pribežališča na Hrvaškem, dočim so bili takrat še vsi pravoslavniki sploh podložni polmesecu ter so služili za turške vojake pod imenom martolosev, ki so bili kot razbojniki na prav slabem glasu. (R. Lopašić, Poviest grada Karlovca str. 10.—12.)

Skoro so si tudi Turki po krščanskem primeru uredili straže in obrambo na svoji krajini. Dapač njih redovita vojska v pomejnih mestih je bila krepkejša od naše, zakaj štela je do 3700 mož. Najhuje pa je bilo za kristjane, da so bosenski paše po svoji volji razpolagali s temi četami. In prav v tem času je bil imenovan za bosenskega pašo krvoločni poturica Ferhad. Bilo se je bati, da si osvoji vso Hrvaško, takó hudo jo je napadal. Mnogo ni maral za mir, ki je bil sklenjen med Maksimilijanom II. in otomansko državo, saj je dobro vedel, da ga zaradi njegovega ravnanja ne bode nihče preganjal na sultanovem dvoru. Velika nesreča je bila za kristjane, da je umrl juški ban Frančišek Frankopan Slunjski v najboljši moški dóbi (leta 1572.). Njega so se Turki bali kakor živega ognja, saj jih je pa tudi večkrat pošteno namlatil s svojim drugom Jurijem Draškovičem, škofom zagrebškim. Tedanji krajiški general Herbard Turjaški se je mnogo trudil za obrambo zemlje, razgledaval sam trdnjave ter prosil pomoči pri cesarji in notranjeavstrijskih stanovih, ki so prav tedaj zanemarjali krajiško vojsko ter slabo skrbeli za posadke.

Ferhad paša si sklene osvojiti prostor med Uno in Kolpo in morda tudi še nekaj dalje. Vsekakor je hotel, da bi bila meja turškemu cesarstvu Kolpa, ne pa Una. Leta 1573. napadejo Turki dvakrat od Kostajnice Bović, a iz nova leta 1574. Krstinjo in Klinac pri Petrinji. Nesrečno je bilo za kristjane leto 1575. Ivana Turjaškega, strijca krajiškemu zapovedniku, generalu Herbardu Turjaškemu, premagajo Turki na sámo novo leto, vender je on sam ostal živ; še huje pa je bilo s Herbardom, ki je padel v bitki na Radonji dné 22. septembra

1675. leta z mnogimi svojimi junaki. (Letopis Matice Slovenske za leto 1889., str. 88.—121.)

Ferhad paša je mislil, da si je s to zmago pridobil že vso Hrvaško do Kolpe, kakor je želel. Ali prevaril se je, zakaj kristjani so prav sedaj kar najpogumneje branili svojo domovino. Česar niso mogli obraniti Hrvatje sami, to so obvarovali v zlogi s Slovenci, da ni Turek zagospodaril, kakor si je bil že vse osnoval po načrtu. Kakó je hrepenel Ferhad po teh krajih, vidi se iz nastopnih napadov. Še tisto leto je pokončalo 4000 Turkov ves kraj med Kolpo in Dobro do bližnjega Kranjskega, a blizu Une so si osvojili Turki meseca novembra Belo Steno, ki je bila slučajno brez posadke. Leta 1576. meseca junija dobé Turki po izdajstvu čvrsti grad Keglevičev Bužim, v juliji Hojšić kaštel, Gradec in važno mesto Cazin, a dné 18. julija se pokaže Ferhad paša pred Ostrožcem, ter ga začne napadati. Za sedaj se je trdnjava še ubranila, ali nastopnega leta jo Turki osvoje vkup z Izačičem dné 13. novembra pod vodstvom Ferhad paše. Ostala mesta v zavinku Une v dosedanji turški krajini: Gorenjo Kladašo, Vranograč, Podvizd, Sturlić, Peći Turki niso trebali osvajati niti z orožjem, ker so jih leta 1577. zapustile straže, ko se je približal Ferhad; saj niso že več mesecev dobivale niti plače niti hrane, najsi so izmed sebe večkrat pošiljale glasnike v Ljubljano. Baš zató je padla tudi meseca nevbembra Blagajska bojna in zagrebškega škofa grad Sračica. Pridobljena mesta in vzete kraje so si zagotovili Turki takó, da so si osvojili še starinski dom Zrinjskih knezov grad Zrinj in rudnik Gvozdanski. Na poslednje mesto so prežali Turki zaradi tamošnjih bogatih srebrnih rud že iz davna; napadli so ga bili že leta 1576., ali posadka, večinoma zgolj rudarji, branila se je do dné 13. januarja 1578. leta, ko ga je osvojil Kapidji paša. (R. Lopašić, Poviest grada Karlovca str. 13.).

V tistem času so prodirali Turki tudi v kraje okolo Kolpe ter večkrat uhajali na Kranjsko. Grozno je, kar so tukaj počenjali s siromašnim národom. Kar je bilo jakih ljudj, odvedli so jih s seboj na Turško, vse druge pa po navadi pomorili. Takó pokončajo posestvo Steničnjak, ki je bilo nekđaj gosto naseljeno zgolj s katoličani. Grad sam se je vzdržal; v njem je navadno stanoval krajiški general, dokler ni bil sezidan Karlovec. Od početka leta 1574. pa do konca februarja leta 1578. sta Ferhad in Kapidji sedemkrat napadla kraje okolo Steničnjaka, požgala cerkve in vasi ter odtirala s seboj v robstvo mnogo kristjanov, ki se niso o pravem času oteli preko Kolpe in izselili iz domovine. Dokler je Ferhad paša poleti in jeseni

leta 1577. napadal in osvajal mesta na Uni in po okrožji nastopne banske krajine, udaril je Kapidji paša na levem krilu z veliko vojsko na grad in župo Smrčkovíc pri Vojniči, zaplenil jako mnogo živine, národ pa se je še v pravem času skríl v grad. Dné 2. oktobra popleni Kapidji paša predele na Korani, dočim je ob tistem času napredoval ob gorenji Kolpi do Lukovdola pri Severinu hlivenjski beg. Pozimi koncem leta 1577. se zbere vsa turška pomejna vojska v tabor pri Hresnem, odkoder se je namenil Ferhad paša zgodaj spomladi udariti na Metliko in sploh na Kranjsko. (Valvasor, XII., str. 17.—19.)

Na početku leta 1578. so bili Turki gospodarji vsem prostoru od dolenje Une do dolenje Kolpe, a utrjenega mesta, ki bi se jim moglo upreti, ni bilo do Slunja, Cetina, Blagaja in Budaškega na koranski strani, dočim so Turki brez ovire prehajali v kraje ob Kolpi in na Dolenjsko, sosebnó na Metliko in Novo Mesto. Četa 2000 konjikov je neprestano prehajala Kolpo ter je kaj skoro razdejala grad Budački. Dné 28. marca leta 1578. prihrumí velika turška vojska pod Metliko, obleže mesto ter ga zmaga po zdvojni viteški borbi meščanov. Turki pokoljejo po okolici metliški do 2000 ljudi. Sicer so jih dobro pobile hrvaške in kranjske čete, ko so se vračali, ali na véliki petek tistega leta pridejo zopet pod Dobovec, kraj denašnjega Karlovca, kjer jih razbije tedanji krajiški zapovednik Ivan Fernberg. (Obširneje o tem napadu na Metliko glej v životopisu Jošta Josipa Turna, Letopis »Matice Slovenske« 1893).

Silna turška osvajanja in napredovanja proti kranjski meji niso vznemirila samó Hrvatov, nego tudi splošno prebivalstvo sosednih avstrijskih dežel. Hrvatje so se potožili na zboru svojemu kralju, da je na krajini po smrti bana Frankopana Slunjskega vse prepadlo, a sam krajiški general Ivan Turjaški, naslednik Herbartov, prijavil je dné. 6. oktobra leta 1577. nadvojvodi Karolu, da si Turki po redu osvojé še vsa hrvaška mesta, zakaj on se s svojimi 600 konjiki, katerih polovica ne služi niti na krajini, ne more uspešno boriti proti 6000 Turkom, pa da je prava sramota, kakó kristjani Hrvaško prepuščajo Turkom. Ta nemarnost se gotovo kesneje Avstrijancem osveti, Biháč pa skoro zapade turški oblasti. (Valvasor, XII., str. 125.)

Turki so si v tem času osvojili na Hrvaškem in v Slavoniji do 150 mest. To je naposled prisílilo tudi cesarsko vlado, da je nekoliko resneje poskrbela vsaj za ostanke kraljevine Hrvaške, zakaj če bi padla le-tá, izgubljene bi bile tudi avstrijske naslednje zemlje. Avstrijski državniki so končno spoznali, da se oslabela Hrvaška ne utegne več ustavljati sili turškega cesarstva, in so sklenili boljše urediti obrambo

na krajini, seveda ob troških avstrijskih dežel. Že cesar Maksimilijan II. je želel na Hrvaškem uvesti red sv. Jurija, kateremu bi bila naloga, da izuri mlajše plemstvo v vojaški službi in da brani meje proti Turkom. Ali izvedel ni svoje namene, zakaj smrt ga je zadela na regensburškem zboru dné 12. oktobra leta 1576.

Bolje je bila krajina urejena za Rudolfa II. (1576.—1612.), ko je le-tá izročil vso upravo na krajini s cesarskim pismom z dné 25. februarja leta 1578. nadvojvodi Karolu, svojemu strijcu, ki je vladal na Štajerskem, Koroškem, Kranjskem in Goriškem. Karol je seveda gledal, da Hrvaško čim bolj združi s svojimi zemljami, kar pa Hrvatom ni bilo po volji, ali v tej stiski si niso mogli pomagati. Ker so bili po petem članku cesarskega pisma nadvojvodi Karolu podložni vsi zapovedniki v vojski, tedaj tudi hrvaški ban, sklenili so Hrvatje na svojem zboru dné 15. julija leta 1578., da bodo sicer pokorni nadvojvodi, samó v vseh važnih stvaréh se mora sporazumevati s hrvaškim banom ter paziti na vsa prava kraljevine hrvaške, ki je od nekdanj slobodna in samostalna. (R. Lopašić, Poviest grada Karlovca str. 15.)

Sosebno važni so bili sklepi zbora notranjeavstrijskih dežel v Brucku na Muri, kar se tiče boljše uredbe krajine. Na tem zboru so dovolili stanovi večje troške, da se sezidajo nove trdnjave in popravijo stare. Že dné 1. marca so priobčili stanovi svoje sklepe o bodočem plačevanju za vojsko na hrvaški krajini, katera je takrat štela 1315 haramij, 500 huzarjev, 300 konjikov strelcev in 300 nemških slug. Vzdržavanje vse te vojske bi stalo na leto 160.848 gld. Stanovi pa so svečano izjavili, da žrtvujejo vse, samó da ne pridejo pod turški jarem (•in die unchristlich, vichisch, mohametische Servitut•). Nadvojvoda Karol je hotel v tem času izvesti tri namere, sosebno važne za obrambo krščanskih deželâ. Že dné 1. marca je izdal •red za haramije ali pešce in konjike, kakó pristojí komu služiti;• uvedel je tudi bojni svèt in pomnožil čete na krajini. Potem je osnoval novo trdnjavo na utoku Korane v Kolpo. Ta trdnjava naj bi branila zemlje tostran Kolpe, če bi prepadli kraji med Kolpo in Uno. Končno je hotel potisniti Turke od Kolpe nazaj proti Uni ter jim oteti vse osvojene trdnjave.

Velike izgube, ki so jih kristjani prebili sosebno po strašnem porazu pri Budačkem, bili so pounski kraji, kakor smo videli, v največji nevarnosti, da jih skoro zapleni turška pogoltnost. Zató se je národ iz teh krajev kâr jatoma selil na Kranjsko, Štajersko, Avstrijsko in Ogersko; celó na Češko in Moravsko so si prišli iskat pribežališča.

Takisto je bilo vznemirjeno prebivalstvo v sosednih slovenskih krajih, in avstrijska vlada se je morala lotiti resnih pomočkov, da se ubrani temu grozovitemu sovražniku. Najprej se potoži prav resno cesarski poslanec na dvoru v Carjigradu na bosenske paše ter zahteva od Porte, da se osvojena mesta povrnejo. Ker je pa turška vlada odbila ta zahtev, češ, da se v osvojenih mestih že zidajo džamije in da dotična mesta ne morejo biti nič več krščanska, odločita se cesar Rudolf II. v Pragi in nadvojvoda Karol v Gradci, da se odslej meje bolj stražijo in sila odbija s silo. Želela sicer nista, da se s Porto pretrgajo vse zveze; zato je koncem leta 1577. prinesel navadni počastni dar njiju poslanec Zinzendorf, naslednik Ungnadov in ga izročil sultanu v sijajni avdijenci. (Hammer, *Gesch. des osmanischen Reiches*, III., 29.—30.)

Vso zimo so se zbiralе bojne čete po Hrvaškem, Štajerskem, Kranjskem in Koroškem. Nabirale so se tudi različne vojaške priprave, zlasti pa denar, brez katerega se sploh ne dá vojskovati. Za to vojsko je bila izdelana že meseca julija leta 1578. na zboru v Brucku posebna osnova. Da bi bilo mogoče zložno delovanje s Hrvati, poslal je nadvojvoda Karol, kateremu je bil podložen tudi ban hrvaški, zaradi dogovora na hrvaški zbor dne 15. julija leta 1578. generala Vida Haleka. Hrvatje so se odločili, da zberó čete pod kraljevsko zastavo na dan sv. Lovrenca po starinski navadi pri Sv. Juriji na Odri na Turovem polji. Hrvaški vojski naj bi zapovedaval ban, ki ne more biti po svojem dostojanstvu podložen nobenemu tujemu zapovedniku. Hrvatje so voljni žrtvovati vse za obrambo svoje domovine, zakaj Hrvaška je bila vedno slobodna ter se je nekđaj le iz svoje volje podala kralju ogerskemu. Vélíkim zapovednikom vsi vojski, ki naj bi udarila na Turke, bil je imenovan deželni glavár koroški, baron Jurij Khevenhüller.¹⁾

(Konec prihodnjíc.)

¹⁾ Khevenhüllerji so nedvojbeno nemškega rodu ter so se že v srednjem veku naselili v dolino Labodsko na Koroškem. Toda šele v 15. veku so zasluli ne samo v Koroški, nego tudi v vsi Avstriji. Do Avgustina († 1519.) je bil samó jeden rod; njega sinova Krištof in Žiga pa sta osnovala vsak svojo rodovino, ki sta se ohranili do danes. Starejša rodovina se zove po svojih posestvih Aichelberg in Frankenburg Aichelberg-Frankenburška ali tudi samó Frankenburška; druga, mlajša, po gradu Visoki Ostrvici pa Ostrviška, a po ženitvi prvega kneza iz te rodovine, Jožefa Khevenhüllerja, z grófico Meč jednostavno Khevenhüller-Meč. — Khevenhüllerji pripadajo najznamenitejšim plemičem avstrijskim ter so poznati kakor Harachi, Herbersteini, Dietrichsteini i. dr. Odlikovali so se kot vojaški zapovedniki in svetovalci na cesarskem dvoru. Samó v turških bojih so padli štírje Khevenhüllerji, namreč: Vilim pri Radgóni (leta 1418) Ulrik pri Celovci (leta 1473.) Ivan pri Klisu (leta 1532.) in Žiga Jožef pri Belgradu (leta 1739.). Slul je sešebno feldmaršal Ljudevit Andrej grof (1683—1744.), katerega je cesarica

M o r á l a.

Spisal Trošan.

Pesnik Slavoljub Milkovič je zbolel od žalosti. V srcé ga je pekla zavest, da pesniku ni več mogoče iztekniti izvirne, duhovite morále. In občinstvo je zvrčalo vzrok tej bridki resnici na tedanje pesnike, češ, da prav za prav niso pesniki, časih pa tudi na silne duhove prejšnjih časov, kakor da so ti pobrali vso pesniško snov iz življenja. Slavoljub Milkovič pa je bil poštena duša in nikoli ni izmeknil kaj mislij, dasi ni imel svojih. Zató so mu očitali kritiki, da so njega proizvodi podobni strašilu na njivi, katero ima obleko, telesa pa ne. Milkovič si ni vedel pomagati: iskal je morále mnogo mnogo let, toda ni je našel.

Takó zopet sedí nocoj bled in zamišljen ob odprtem oknu in gleda v zvezdnato nebó. Zopet mu stiska srcé brezmejna žalost, goreče hrepenenje. Solzé mu tekó po licih, in v solzah zaspí kakor otrok.

* * *

Zatohla izba; zadi okroglo okence z zarjavelo železno mrežo. Skozi okno se vidi jasno nebó in mesec, ki plava med zvezdami. Rumeni žarki osvetljujejo družbo suhótnih pesnikov. Nekateri sloné ob vlažni steni; Milkovič sedí zamišljen na razsutem zaboji v kotu; idealist Solzislav pa je sédel kár na rob trhle mize, zakaj njegova je izba. —

Zdajci vstane Milkovič in stopi prav na sredo izbe, takó da se mu upáli obraz sveti v mesečnih žarkih.

»Bratje, videl sem Morálo!«

Marija Terezija nazvala svojim rešiteljem, Zaradi teh zaslug so jih pa tudi toliko čislali na cesarskem dvoru, in morda nima nobena druga plemenita rodovina toliko članov odlikovanih z redom zlatega runa kakor Khevenhüllerji. Od preprostih plemičev so se leta 1566. pobaronili, a leta 1593. pogrofil; državni grofje pa so od leta 1725. Loza Ostrviška je bila povišana na kneževsko dostojanstvo leta 1763. Že na početku reformacije so mnogi člani te rodovine vzprejeli Luthrovo vero, kakor je bila že takrat navada med plemstvom, pa so ji ostali tudi verni, najsi so morali za protireformacije oditi iz domovine. Celó na književnem polji imajo Khevenhüllerji dosti zaslug. Takó se je proslavil Francišek Kristof (1588.—1650.) s svojo kroniko »Annales Ferdinandeis« (Del I. do XII. Lipsko 1721.—1726., fol), Jožef (1706.—1776.) s svojimi spominskimi črticami, a glasoviti general Ljudevit Andrej s svojimi vojaškimi spisi. — Baron Jurij Khevenhüller, zapovednik vojski, o kateri razpravljamo, bil je član rodovine ostrviške. Narodil se je leta 1533., a umrl leta 1587. Bil je sin Žige, utemeljitelja mlajše loze ostrviške, in

Vsi vzkriknejo in obstanejo kakor okameneli. Vse obrvi se dvignejo, usta se na pol odpró, vse roke so razprostrte.

»Bratje, nedolgo, in doživimo srečo in slavo. Morála je blizu, osvojimo si jo!«

»Morála je blizu!« ponóví vsa družba, obrazi se razjasné, kakor posije svetlo jutro po nevihti. Milkovičevo čelo pa se zatemní. Ozrè se, in sedaj šele se mu zazdí čudno, kaj ga je privedlo k prijateljem; grize si ustna od jeze, da je izdal skrivnost. Umika se počasi, tipaje z rokami za hrbtom. Tukaj je ključanica. Odpró se velika železna vrata in: zapahnejo se zopet; ključ zarožljá v njih. V noč odmeva vzklik: »Morála je moja!« in Milkovič se zadreví po stopnicah . . . Skozi zamreženo okno pa zró upáli obrazi pesnikov, in koščene pesti preté skozi okno.

* * *

Ozke ulice se križajo kakor niti pri pajčevini. Povsod stojé visoka poslopja, podobna mrkim velikanom.

Milkovič beží po ulicah. Težka mu je glava, silno težka. Misli se mu vrté kakor malinska kolesa. Takó prisopiha do svojega stanovanja; ondu spravi v kovčežič rokopise svojih pesmij in pridene še nekaj praznega popirja. S stene sname svojo pozlačeno liro, dene jo pod pazduho in zbeží s kovčegom v roki na dvorišče. Sluga Peter mu privede Pegaza, Milkovič ga zajaše in zletí po zraku.

* * *

Letí, letí Pegaz ko ptič nad zemljó
S ponósnimi krili, ponósnój glavój;
Griva po vetru mu plóve,
Bliskajo mu se podkóve.

Katarine Glinške. Po dovršenih naukih je prišel na dvor cesarja Ferdinanda I. ter je bil kaj skoro imenovan za cesarskega svetovalca. Svojega kneza, nadvojvodo Karola, spremljal je leta 1566. v Rab, in ko je padel Siget, na štajersko mejo. Jurij Khevenhüller je bil deželni glavar koroški, razven tega tajni svetovalec in naddvornik nadvojvode Karola. Najsi je bil protestant, vendar je podpiral in branil nadvojvodo proti stanovom, zbraunim na zboru v Brucku in pomirljivo posredoval med njimi. Ker so bili pa stanovi v verskem pogledu le preobjestni, hotel je Khevenhüller leta 1580. odstopiti kot naddvornik vojvodov. Tega mu nadvojvoda Karol ni dopustil, nego ga je vzel s seboj na cesarski dvor v Prago (leta 1581.). Leta 1582 ga vidimo na zboru v Augsburgu in skoro potem na Dunaji, kjer je sodeloval pri razpravah o ureditvi hrvaške in slovenske krajine. Kakó je vodil vojsko na Turka, opisano je obširneje v tej razpravi. Ko se je povrnil v svojo domovino, sezidal je krasni grad Visoko Ostrvico in v beljaški okolici prijazni Wernberg. Njega potomci po sinu Frančišku so še dandanes znameniti kuezí, Jurij Khevenhüller je pokopan v župni cerkvi v Beljaku.

Sedaj priletí nad majhno mesto, ravno ko solnce vzhaja. Pesnik razjaše v postranskih ulicah, stopi v neznatno hišo, priveže Pegaza za kljuko pri vratih in pohiti v jedino nadstropje . . .

V majhni izbi se oblači gospod Peresar. Dolg človek suhotnega obraza, na katerem se križa brez števila drobnih gubic. Rdeča brada je takó redka, da je ne niti zapaziš v prvem trenutku. Oči mu gledajo nekamo medlo; prvič od spanja, drugič pa, ker jih po navadi zakrivajo naočniki.

Gospod Peresar je dopisovalec mnogim imenitnim listom, dela ode in elegije za razne prilike, piše ljubavna pisma zabitim ljudém, pred prazniki pa je krojač. Baš se mu zazdeha prav široko, ko plane Milkovič v sobo.

»Peresar, ljubi prijatelj moj — na zdravje! . . . Prosim te, ali si videl Morálo? Vonj mojega Pegaza me je privedel semkaj!«

»Za Bóga, Milkovič, ali se ti bléde?«

»Ne, prijatelj dragi . . . Glej, včeraj zarana sem zajahal Pegaza, in zletela sva v senčni gaj pred mestom. Žalosten je bil moj duh, zakaj nekaj mi je pravilo že dolgo, da mi umira domišljija. Tedaj pa mi je srcé zaigralo od srčnega hrepenenja, in tudi Pegaz moj je zdajci vztrepetal — a hvala Bogú, vzletel ni. V tem hipu mi prisveti izza grmovja krasna boginja, lepša od pomladnega jutra in poletne zvezdnate noči . . . In srcé mi je dejalo, da je to večni sèn mojega srca, da je Morála . . . V veselji pa mi je otemnela pamet, in razodel sem skrivnost prijateljem . . . Glej, Peresar dragi, takó sem se napravil, da poiščem Morálo; a vodi me Pegaz, ljubljenec moj . . . Povej mi, morda je posetila tebe, morda si se ji ti zdel najvrednejši izmed vrednih . . .«

»Milkovič, prijatelj moj, povej vender, ali je dopisnik že kdà videl Morálo? In da jo je videl, zvedel bi to izvestno ves svet, zakaj bilo bi čudo . . . Bog te spremljaj na potovanji, Milkovič, jako mi je žáll!«

Ko pesnik že odide, še zakliče Peresar po stopnicah: »Reci svoji živali, naj te ponese k župniku v Globoko vas. Pravijo, da je dober govornik . . .«

Milkovič zajaše Pegaza in zletí po zraku.

* * *

Globokovaški župnik se pripravlja na govor:

»Odgovarjal bodeš za sleharno nepotrebno besedo! . . . Bratje, svet se je pomehkužil, in človeške misli prihajajo čimdalje plitveje.

Ni treba že posebne spretnosti, da se jih iz jedne besede naredí petdeset . . . Prosto!«

Milkovič vstopi in se ponižno prikloni.

»Častiti gospod, prišel sem k vam z imenitno prošnjo . . . Najprej oprostite, da sem svojo plemenito žival privezal kár pod stopnicami.«

»Kakšno žival?«

»Pegaza!«

»Ah, takó! Vi ste pesnik? Kaj pa hočete?« Župnikov uljudni obraz se nekoliko zmračí ob zadnjih besedah . . . pesnik, to je toliko kakor navaden pisar!

»Gospod župnik — vi . . . no, kakó bi se izrazil, vi, ki ste tudi takó nekakšen slovstvenik, vi, ki tudi poučujete ljudi . . .«

»Hm — tudi? Usojam si vas vprašati, ali vi poučujete ljudi?« . . .

»Oprostite! . . . Naj končam. Ali ste morda, gospod župnik, srečali Morálo?«

»Kakó izvolite?«

»Morálo, Morálo! . . . Če ste jo srečali?«

»Kóga? Ali ni vsa Morála, katere potrebuje pošten človek, v zveličalnih naukih?« . . .

»Prosim, oprostite! . . . Srečno!«

In Milkovič smukne skozi vrata in zletí po zraku.

* * *

Nemirno obrača Pegaz glavo. In po pravici je nemiren in zbeگان. Za Milkovičem se dreví v daljni dalji znano krdelo pesnikov na svojih živalih. Oprostili so se tesne izbe in lové Morálo.

Milkovič, kam te nosi plemeniti tvoj Pegaz pod sinjim nebom, ko se nagiblje solnce na večerno stran? Ali ti še vedno gorí strast v srci?

»Če ne najdem Morále, najdem smrt!«

In Pegaz letí dalje, dalje . . . v stolno mesto k državnemu poslancu Besedniku!

» . . . Dragi gospod, jaz se ne bavim s takimi stvarmi: ne iščem Morále in ne želim si je. Vsa Morála je v veličastnem stroji svetovne politike, in takó si posameznik ne smé prisvajati pravice . . .«

»Blagorodni gospod Besednik, kakor vidim, ne morete mi pomoči; oprostite mi torej, da se poslovim.«

»Zeló mi je žal, gospod pesnik . . . ali . . . kakor vidite . . .«

»Srečno, gospod Besednik!«

In Pegaz odletí, in na Pegazu Milkovič . . . Kam? Pod luno in zvezdami daleč nad tjo zemljo, najsi na konec svetá — za Morálo.

* * *

Kaj pomeni ta silni hrup?

V preprosti podstrešni izbi se tlači mnogo oseb. Zbor blelih naših pesnikov v črnih oblekah stoji sredi izbe. Na mizi brlí luč, na stolu pa sedí drhteč stavec. Naočniki mu visé postrani na konci nosú, in nemirne oči se obračajo od osebe do osebe. Vrhu glave se mu sveti pleša, po vratu se vijó beli lasjé . . . Ob steni pri odprtem oknu pa stoji visoka ženska, črno oblečena, a obraz in nekoliko tudi obleko ji pokriva bela tančica. Ta ženska je Morála.

»Gospodje, bojim se vas . . . pustite me v miru!« In glas se trese starcu.

»Dajte nam Morálo, sicer si jo vzamemo samí!« zakričé pesniki. Toda ona stoji mirna kakor kip.

»Gospodje,« odgovorí stavec, »bodite pametni! Kakó počenjate z mojim gostom . . . To res ni lepó.«

»Dajte nam Morálo!«

»Kaj sem vam pač storil, ubogi, skriti filozof, da me takó preganjate?«

»Dajte nam Morálo!« Oči se zaiskré pesnikom, in obrazi so jim še bledejši.

Filozof zakliče v solzah: »Torej storite, kakor vam je ljubo, saj sem v vaših rokah . . .« In pesniki jo obstopijo. Skozi okno pa pogleda temni Milkovičev obraz v izbo. Morála se nagne k njemu in mu šepne: »Milkovič! . . . Otmí me!« Milkovič se skloni čez okno, objame Morálo in jo dvigne na Pegaza . . . — In Pegaz odletí proti domu, in bela tančica se bliščí v mesečini. Domá pa, v tihi, prijazni sobi, odgrne si Morála obraz, razoran, starikav obraz.

»Brátec, jaz sem Morála, in prav zató te pogubim. Glej, služila sem pesnikom toliko časa, da mi je čas vzel lepoto. Baš sem hotela preslepiti starega filozofa, ko si prišel ti, da pogubim tebe . . .«

Milkovič omedlí in se zvrne na tlá.

* * *

Takó je sanjal ubogi pesnik, a ko se je vzbudil, bil je še bolj bolan od žalosti. Vzame svoje pesmi, katere še niso ugledale belega dné, sežgè jih — njegovo življenje pa je od tega trenutka zavito v gosto meglo . . .

Svet, ki se je pogubil.

Spisal dr. Simon Šubic

Usodi svetov prirodznanci, najsi so premeteni, niti dandanes ne vedó kaj gotovega. Vse, kar čujemo o začetku in konci, o porodu in pogubi svetov, vse je zgolj nezanesljivo ugibanje, kakeršno podaja vsakdo po svojem nazoru, svoji domišljiji ali svoji teoriji.

V tem oziru je kaj imenitna prečudna usoda repate zvezde, ki se imenuje »Biela« ali Bielov komet.

»Kaj pak, da bi bila toli zanimljiva Bielova repatica!« takó mi ugovarja ta ali óni, ki se posmehuje vraži, da bi repata zvezda oznajala usodo. Kje so že tisti časi, ko je še repata zvezda »prerokovala,« da je Bog sklenil kaznovati pregrešno življenje s kugo ali vojsko! Prav, če pri nas na kmetih prikazek repate zvezde ne vzbuja več takih vražnih mislij in če je v strah samó še otrokom. Ali če je pri nas občinstvo sezulo trde čevlje te stare vraže, kdo bi trdil, da je po vsem svetu takó? Ne samó, da bi si utegnili divjaki v Ameriki ali Avstraliji kaj hudega misliti ob prikazu repate zvezde, tudi indsko ljudstvo in kitajsko še ječi v sponah stare krive vere in se je še dolgo ne bode iznebilo.

Toda kaj bi se čudili takim vražam mi, sinovi tistih omikanih evropskih roditeljev, katere so še nedavno strašile misli, da bi repata zvezda utegnila zemlji naši prinesiti sodni dan! Zakaj naši očetje — in izvestno nekaj še živečega ljudstva — trepetali so od groze, češ, da utegne repata zvezda trčiti ob zemljo in pokončati naš svet.

Tisti, ki zaničujejo ljudstvo in se mu rogajo zaradi njega vražnih mislij o repaticah, pač ne pomislijo, da dandanes celó učenjaki ne morejo za gotovo razjasniti vsega, kar se tiče teh skrivnostnih potnic. Zdi se jim pa vender dognano, da zemlja in repata zvezda ne trčita druga ob drugo in da bi tudi tedaj repatica ne poškovala zemlje. Dasi je neverjetno, vender ni nemogoče, da bi se zemlja zadela ob repato zvezdo. Ali to nič ne dé; saj pravijo zvezdoslovci, da je nje rep od takó tanke tvarine, da luči niti toliko ne zavira na njeni poti, kolikor jo zavirajo vodeni sopari v ozračji naše zemlje. Kaj ti hoče takšen tenak rep! Kar pa se tiče glave repate zvezde, o tem so misli različne.

Kakšen strah je provzročil Bielov komet, ko se je pred šestdesetimi leti prikazal na nebu! Vse je trepetalo, da ne bi pokončal svetá; toda kaj se je zgodilo? Pokončal ni nobenega svetá, pač pa se je pogubil sam. Kateri svet ga je uničil, tega ne vemo za gotovo. Dasi se je Bielova repatica pred očmi zvezdoslovcev razcepila na dvoje, vendar je tisti trenutek, ko jo je zadela poguba in je bil na nji sodni dan, ušel zvezdoslovcem na zemlji. Morda so bili njih tovariši, zvezdoslovci na Martu, srečnejši, da so opazili, kaj je ugonobilo repatico! Naši zvezdogledi pa ugibljejo še dandanes po vidnih nasledkih, po razsutih kosovih tega svetá, kaj se mu je pripetilo.

Kje se je porodila ta repatica in kje je prej potovala po brezkončnem vsemirju, tega ne vé nobeden zemljan in tudi nikoli ne bode zvedel. Kar jo poznamo, temu še ni kaj nad 150 let. Leta 1826., dné 27. februarja, jo je v Josefstadtu na Češkem ugledal avstrijski stotnik Biela. Po njem je dobila svoje imé. Marsikdo izmed starih ljudij se izvestno še spominja, kaj vse se je govorilo o tej imenitni repatici pred 60 leti, ko so astronomi oznanili nje prihod. Rekli sicer niso, da se zadene ob zemljo, ampak dejali so le, da se pot te repatice do 32.000 *km* ali 4266 milj približa poti naše zemlje. Ljudjé pa so potem kar sami nekaj pridejali in zagnali govorico, da se skoro zadene ob zemljo in da pride tedaj sodni dan!

Seveda so se zvezdoznanci čudili takemu razlaganju svojega prerokovanja. Tega namreč niso nikoli trdili, da bi utegnila treščiti ob zemljo, ampak dejali so samó to, da se njiju poti do malega zadeneta. Zaman so se trudili z vzgledi poučevati ljudi, da se dva vlaka še ne zadeneta ondu, kjer se križata njiju tira; če le prvi vlak pride toliko pred drugim, da ga óni ne ujame prav na razkrižji, pa je vsa nevarnost odvrnjena. Strahú le ni bilo konca, predno se repatica ni odtegnila zemeljskim očém. Saj se jih je nekaj — ki so se šteli med omikance! — balo celó za pot naše zemlje, da bi se kaj ne potrla, če jo zadene repatica, češ, da imajo svetovi prav takó utrjena pota po vesoljnem prostoru, kakor ima vlak utrjen svoj železni tir. Mogoče pa, da so se nekateri menj boječi strahuni le rogali, ker vendar vé in vidi tudi vsak preprosti človek, ki je kdáj imel puško v roki, da letí svinčena krogla po svoji poti v zraku, najsi ji nikdo ni naredil posebne poti.

Zgodovina Bielove repatice je takó polna čudovitih dogodeb, da utegne zanimati vsakega izobraženca. Zvezdoznanci so leta 1826. natančno opazovali ta komet in izmerili vse odnošaje njegovega gibanja, takó da so do cela spoznali njega obhodni čas ali njega leta. Izra-

čunjali so, da je njegovo leto jednako $6\frac{3}{4}$ naših let. Sklepaje po tem računu, prerokovali so torej, da pride Bielova repatica solncu najbliže dné 27. novembra 1832. leta. Na veliko čast računajočega zvezdoznanstva se je do pičice izpolnilo to prerokovanje. Repatica se je srečala z zemljo, ne da bi bilo količkej vidnih učinkov, kakor vročine, potresa, ognja i. t. d. Da je niso opazovali zvezdoznanci, zemljani bi niti ne bili zvedeli, kdaj je šla mimo naše zemlje. — Ko se je leta 1839. drugič vrnila, obledela je takó vzpričo solnčnega svita, v katerem je stala nasproti zemlji, da je ni bilo moči ogledavati.

Čim dlje je niso videli, tem bolj so se je razveselili zvezdoznanci, ko se je dné 28. novembra 1845. leta prikazala prav tam, kakor so prerokovali po svojih računih. Nedolgo potem se je pripetilo na Bielovem kometu nekaj takó imenitnega, da nam kaj takega ne kaže zgodovina vseh svetov. Nekaj tednov po svojem prikazu, dné 13. januarja 1846. leta, pogubila se je, razpadši na dva kosa, izmed katerih je vsak imel vso podobo manjšega kometa z glavo in repom.

Kaj se je zgodilo z repatičnim svetom, tega ne vé živa duša. Nekateri sodijo, da je tresčil ob katerega izmed tistih malih svetov, ki se tolpomá gibljó med Jupitrom in Martom. Ali sta se razsula oba svetova ali samó repatica, tega ne vemo. Drugi pa so takih mislij, da je repatica zadela ob meteorski ali utrinjavski roj in da se je zató razsula.

Poznejše ogledovanje razcepljenih repatičnih kosov je pokazalo, da se oba čimdalje bolj pomikata vsaksebi. Mimo tega se je danes temu, jutri ónemu nekaj časa bolj svetila glava. Ko sta že izginjala človeškim očém, bila sta si narazen okolo 33.333 milj.

Leta 1852. je nastopil čas, ko bi se morala vrniti Bielova repatica. In res, prišla sta oba njena kosova! Toda vsaksebi sta si bila že okolo 266.666 milj. Leta 1859. sta se bržkone zopet prikazala, toda videti ju ni bilo, ker je opazovanju kakor leta 1839. nagajal solnčni svit.

Leta 1866., ko se je morala repatica prikazati iz nova, bile so vse okolnosti ugodne astronomskemu ogledovanju. Toda kaj se je prikazalo? Pojavil se je najčudnejši oddelek iz življenja in zgodovine tega prečudnega nebeškega svetá. Dočim so radovedni astronomi že težko pričakovali, kakó daleč bodeta narazen njega razcepljena kosova, ni bilo o Bielovi repatici ni duha ni sluha! Oba kosova sta se izgubila, izginila sta našim očém!

Kadar pričakujemo na kolodvoru vlaka, kateremu je priti ob izvestni uri, pa ga ni, tedaj nas izprehaja misel: Ali se je zamudil, ali se mu je pripetila nesreča? Takisto so ugibali astronomi, vedoč, da bi se morala ob določenem času vrniti oba kosova, ako ju ni kaj pokončalo. Res, velika nesreča bi to ne bila, če bi se bilo kaj pripetilo Bielovemu kometu, saj se je že prej razklal na dvoje. Kaj se mu je torej pripetilo iz nova? Dolgo ni nihče vedel pravega odgovora. Če bi se Bielova repatica ne bila pogubila, prikazati bi se morala nje kosova koncem prihodnjega svojega obhoda okolo solнца meseca oktobra 1872. leta. T o d a n i j u b i l o! Nikoli več ju ni bilo. Kaj torej? Ali ju je potegnil nase velikanski planet Jupiter, ko sta opešana potovalca preblizu drčala mimo njega; morda ju je požrl, kakor n. pr. morski velikani požirajo ves živi ribji drobiž? Ali pa sta se kakor nekdanj cela repatica kje razbila v prah in drobiž? Kje je trdnejši svet, kje zavira, ob katero sta treščila in si razbila glavo?

Dasi temu ni pravega odgovora, nekaj znamenj je vendarle prišlo na dan. Ko je sredi meseca novembra minil roj Leonidovih utrinjavk, prikazal se ni do teh let še nikoli drug utrinjavski roj. Sedaj pa se je pojavil v tistem času, ko so zvezdoznanci še iskali Bielove repatice — dné 27. novembra 1872. leta — namesto repatice nov in velik utrinjavski roj. Pater Sechi v Rimu je naštel v 5 urah nad 14.000 teh utrinjavk; na drugih krajih pa so govorili, da so padale utrinjavke takó gosto, kakor bi snežilo.

Le-tá novi roj imajo astronomi za naslednika razsute Bielove repatice. To misel podpira več vzrokov. Prvi je pač ta, da tega roja prej ni bilo, drugi pa je ta, da izvira iz zvezdnega krdela *Andromedinega*, torej iz kraja, odkoder je prej prihajala repatica sama. Profesor *Weiß*, ravnatelj dunajske zvezdarne, prerokoval je, da pridejo namesto repatice utrinjavke, ker repatice ni bilo na dan. In glej, res jih je pridrl takó velikanski roj, da so po vseh večjih zvezdarnah na zemlji našтели več stotisoč utrinjavk. Samó na Italijanskem so jih v šestih urah štirje opazovalci našтели nad 33.000.

Odslej se je redovito prikazoval utrinjavski roj *Andromedin* vselej ob obhodnem času prejšnje repatice, samó da se je zakesnil nekaj malega, in sicer, ker ga je premočno natezal planet Jupiter. Sosebno krasen je bil leta 1885. Takrat so našтели po nekaterih zvezdarnah okolo 75.000 utrinjavk na vsako uro.

Tir novega utrinjavskega roja *Andromedinega* se tudi takó natančno ujema s potjo prejšnje repatice, da brez nobene dvojbe v po-

dobi utrinjavk Andromedinega roja okolo solnca kroži prah in drobiž razdejane in pokončane repatice Bielove.

Tistim zvezdoslovcem pa ni pritrđiti, ki sodijo, da so se nekatere utrinjavke porodile iz kometov. Preskrivnostna so pota vesoljnega stvarstva. Po tisti pravici bi sodili, da repatice pometajo prah in pepel po vsemirji in da gosté v sebi drobiž in razvaline razsutih svetov, dokler se iz vsega ne naredí nov svet, če se repatica ponesreči in ugonobi ob prehudi oviri.

Roj utrinjavk na poti Bielove repatice, katerega so zvezdoznanci pričakovali okolo dné 24. novembra leta 1892., ni se sicér pokazal v Evropi, pač pa v Severni Ameriki. V Northfieldu v Minesotti so jih šteli od minute do minute po 15 do 20, med drobižem dosti kaj lepo svetlih in tolikih, kolikeršen se kaže na videz Jupiter. V zvezdarni v Princetownu so ob 8. uri zvečer opazovali vsakih pet minut okolo sto utrinjavk. Tamkaj so izračunjali, da se jih je vsega skupaj prikazalo okolo 30.000. V Palo-Altu v Kaliforniji so se vsipale kakor sneg; nepretrgoma so priletavale utrinjavke iz vse okolice Andromedinega krdela, da je bilo videti, kakor bi iz odprtega nebá padal ognjen roj na zemljo. Po vsem tem so izračunjali astronomi, da se je dné 23. novembra 1892. leta na óni zemeljski polovici v 24 urah prikazalo okolo 500 milijonov utrinjavk Andromedinega krdela. Kdor pomisli, da že toliko let razpadajo ostanki Bielove zvezde, njemu ni treba šele zagotavljati, da ni bil majhen svet, ki se je pogubil vpričo zemlje! —

Neprezorni so nam nameni božji, in skrivnostna so pota nikdar počivajočega stvarjanja in preoblikovanja vseh vidnih stvari. Ne samó cvetica na vrtu prikali iz semena, rase, dozori in obrodi svoj sad ter razpade, dočim iz nje semena požene kal mlade cvetice — tudi med svetovi ne počiva prestvarjanje. Ta resnica se nam razodeva soseбно ónkraj Rimske ceste. Od tam nam prinaša zvesta luč poročila, kaj je snovala roka božja pred tisoč in tisoč leti. Stvarnik tukaj stré svetove, ondu zbere njih razvaline v nove podobe, katerim napiše na čelo milijarde prihodnjih vekov, pa tudi uro njih končne pogube! —

Ženin Martinek.

Spisal A. Koder.

og ti odpústi grehe velike in male, rajni Martinek, če si jih kaj ponesel s seboj na óni svet, kamor si se preselil že pred mnogo leti in kjer ti ne pohaja tobak za kratkocevno pipico, katero si zvečil ves ljubi dan v brezzobih ustih!

Takó si mislim pogostoma, kadar sedim sam v poletnih počitkih na domačem vrtu pred ulnjakom in se spominjam tebe. Čebele šumé kakor nekdanj; stari grenadirji v visokih kučmah, katere je nalslikal neznan umetnik na panje, stražijo še vedno medeni zaklad v ulnjaku — le ti, Martinek, ne prismeješ se od nikoder! In vender, kolikokrat sva počivala ondu na k'opi in pušila, jaz smodke, ti pravi cesarski tobak in časih, v slavnejših dneh, tudi smodko iz mojega žepa. Še danes sodim, da naju je bilo lepo gledati v nedeljo popoldne ali kadarsibodi. Jaz, tedaj še mlad optimist, brodil sem s svojimi mislimi po svetovni zgodovini, kjer veljá in je veljala vedno sila več od pravice; po svetovni književnosti, kjer se čislajo le klasiški, najsi ne vedno klasiški umotvori, ti pa, Martinek, grizel si vivček svoje pipice in rekel marsikatero modro med moje optimistiške ideje. Večkrat si se mi zdel v svojem širokokrajniku, v skrlatastem brezrokavniku in razcvelih »mezlanastih« hlačah do kolen kakor tisti gorski pritlikavec, ki se prikaže le vsak vek samotnemu potniku ob studenci, da mu kaj pové o boljših nekdanjih časih in o skritem zlatem zakladu . . . Mnogokdaj si mi res pripovedoval, kakó dobro bi bilo, ko bi šel človek med šmarnimi mašami v »ris«, da bi poklical škrate, sedečega na vrečah, polnih zlatá, globoko v zemlji. Zmajeval si z obrito suho glavo, da so ti kár vihrali dolgi sivi lasjé, če sem se smijal tvojemu modrovanju, in čudil si še, da sem neverjeten Tomaž, najsi sem že davno odštudiral peto šolo, kjer se neki učé vsa čarodejstva.

A najbolje sva se razumela z Martinkom, kadar sem ga izpraševal, zakaj se ni oženil, kakor so se drugi njegovi sosedje. Tedaj so se mu zasvetile drobne oči, tlesknil je z rokami, pogledal kvišku, globoko potegnil dim iz pipe in dejal:

»Mišja dlaka, pa bi se bil lahko oženil jaz, pošteno in po krščansko oženil in ne brez cvenka! Hehe, pa nisem hotel ženske k hiši, najsi so pritiskale Brinjeva Barba in Potokarjeva Urša in Godčeva Reza za menoj — nisem jih hotel!«

»Ali bi bil kàr tri žene lahko vzel na jedno roko, kakor sultan turški?« vprašam nenavadno zgovornega Martinka.

»Še jedne nisem maral, jedne same, tiste Barbe Brinjeve, ki je mislila, da mora priti v našo hišo za nadlogo«, odgovori Martinek in nadaljuje:

»Nikar ne misli, da je bil Martinek kàr takó brez neveste! Po-vedal ti bodem, kakó je bilo s tisto Barbo in zakaj sem še vedno fant, hehehe!«

Martinek si je zažgal potem na goreči pipici smodko, ki sem mu jo podaril za mazilo, da bi povest o nekdanji Brinjevi Barbi bolje tekla, in je pripovedoval takó-le:

»Veš, gospodski sosed moj, ki na bukve bereš in z gosjim pe-resom škriplješ po cesarskih kancelijah, jaz sem bil takrat, ko me je za ves svet hotela imeti Brinjeva Barba, v najnerodnejših letih, kakor si ti sedaj, ko je človeku pretesno po svetu in preširoko v prsih. Tudi jaz sem si mislil tedaj: Ozri se po ženski, ki ti je po volji, ki zna sok skuhati, srajco oprati in ki je za pomenek v dolgih zimskih večerih. In takova, baš takova je bila, ali se mi je pa vsaj zdela tista Brinjeva Barba izpod Drče. Opazoval sem jo že prej več nedelj v cerkvi med pridigo, da je lepega velikega života in da gleda takó modro kakor sam župnik na leci, kadar nam čitajo sveti evangelij. Mimo tega ni bila iz slabega doma. Deset mernikov posetve so imeli pri Brinjevih in vsak predpust so zaklali pitanca prašiča. »Tàko si vzemi za ženo, in dobro se ti bode godilo na svetu in pomoč bodeš imel v hiši na stara leta«, premišljal sem več večerov zaporedoma v slamnatih svislih in študiral in ugibal, kakó bi razodel Barbi srčne svoje skrivnosti. To pa ni bilo takó lahko, ti sosed s preklano suknjo, zakaj v mojih letih se niso ženili kàr čez noč kakor dandanes. Vasovati je moral fant vsaj jeden predpust pod dekliškim omreženim oknom in fantom je moral plačati sodec vina, da mu niso hodili v škodo. Jaz sem si pa prihranil pri tisti Barbi po srečnem naključji vasovanje in vino — zaradi tega bržkone tudi ni bila volja božja, da bi se bila vzela za vselej!

Veš, tisto naključje je bilo kakor nalašč zame in za Barbo, ki ni bila več v letih, ko se postavlja rožmarinček na spalniško okno! Spomladi je bilo, in vrba je muževela dól ob potoku, in kukavica se je oglašala góri na Završji, mi pa smo grabili listje góri v Kačjem kotu ter ga nosili globoko v dolino. Naključje je že bržkone po božji milosti, da se dotikata naš in pa Brinjarjev gozd in da sva midva z Barbo tisto pomlad grabila skupaj v Kačjem kotu in si klicala kàj

poštenih besed ob grabljanji, da je letel majnik po grčavih gabrih in da se je plašila žolna, na vršiči. Oh, in lepe so se mi zdele tiste ure v Kačjem kotu, najsi sva nosila z Barbo zvečer v preravnih koših listje v dolino, da je kapalo od vsakega lasú. Vender v prsih je bilo nekaj prijetnega, ko sva si pomagala zadevati drug drugemu težki paličasti koš in ko sva stopala drug poleg drugega ob tisti drči pod Kačjim kotom, od koder se čuje takó dolgo jek, čc zatočiš kamen po nji.

Tisti večer — bilo je v štiridesetdnevem postu — stopala sva zopet, ko se je že storil mrak, z Barbo po stezi ob drči, da sta kár režala težko naložena koša na hrbtu. Kár izproži Barbin leseni čevljev kamen nad drčo in za njim cel plaz, ki se udere pod nama, kakor bi se peklo odpiralo.

»Barba!« zakličem jaz in ji stisnem desnico; toda predno se zaveva, odpeljeva se kakor v mehki kočiji po plazu globoko dóli v prepad.

Sam ne vem, kakó mi je bilo tedaj pri srci, ali tega se spominjam še danes, da nisem molil in na pomaganje klical tudi ne, zakaj čutil sem, da sem se v strahu oprijel Barbe in da sem drčal kakor polž z lupinasto hišo na hrbtu, kdo zná, kam v dolino. Poslednja misel, sodim še danes, ni bila brez odpustnega greha, katerega sem pa pregnal že davno pri velikonočni izpovedi. Ali kaj sem hotel! Šele ko sva pridržala z Barbo nekoliko opraskana in raztrgana v prepad v robidov grm, prepričala sva se, da to ni vsakdanje naključje in da ne zlezeva kár takó iz tega lisičjega gnezda. Potem poskuša na na desni in levi splezati po drči kvišku. Zastonj! Po zadnjem deževji opolzla zemlja se je zapored udirala pod nama ter dričala zopet in zopet v prepad. Ko bi se ne bila bala zlobnih jezikov, ki podtikajo celó človeški nesreči hudoben namen, klicala bi bila pomoči, takó pa sva sklenila počakati, da zasije mesec.

Prijatelj gospodski, umeješ me, da sem imel srečo in pa nesrečo z nekdanjo Barbo! Samó toliko sem se izpozabil tedaj, da sem ji dejal:

»Veš, soseda moja, ker že skupaj deliva križe in težave tega prepada, ostani mi zvesta, ko se izkopljeva iz tega brloga! In če ti je prav, povem ti, da prideva v nedeljo s strijcem k vam na ógledi.«

Videti bi bil moral tedaj Barbo v prepadu, kakor sem jo ogledaval jaz v mesečini, ki je svetila skozi robidovje nanjo, in sodil bi bil, kakó srečna je bila poleg mene in kakó je skrbela, da bi se ne poškodoval še pred ogledi na nje domu!

Že drugo nedeljo po krščanskem nauku stisneva z rajnim strijcem dva bokala tepkovca pod plašč in zavijeva zadi za ograjo k Brinjarjevim na ogledi. Stari Brinjar je baš ležal na klopi ob peči in koruzo je robkal, ko sva vstopila s strijcem in prisledla na gorenjo stran peči. Pohvalila sva lepo pomladno vreme zunaj, ki izvestno še prežene Brinjarja od peči in pod jablanov cvet.

Niti pogledal naju ni starec, le koruzo je robkal, najsi je bila nedelja, in kašljal je. Kaj skoro pa smo sedeli vsi štirje, namreč stari Brinjar, njegova Barba in midva, za jesenovo mizo v kotu pod podobno sv. Roka in tepkovec smo si napijali. Videti bi bil moral tedaj sosedovo hčer, kakó je sedela poleg mene in mi napijala na zdravje in hvalila sladki tepkovec in pa tožila, kakó dolgočasno je pri hiši, če ni moškega, ki bi gospodaril na posestvu.

»Pa bi si poiskala ženina, Barba, za kratek čas in za delo na polji«, povzdigne zdajci strijc svoj hripavi glas in napije staremu Brinjarju, češ: »Le stisni ga, starec, danes osovrej pa bodeš lahko zibal, če se zmenimo, kakor je prav in v navadi! Pa kàr poglejmo, kakó gospodarite, da je prej izgovorjeno in prej postavljeno v pismo.«

Zazijal je sicer stari Brinjar ob tem nepričakovanem oklici svojega posestva, ali ker je že pogostoma sam govoril Barbi na srcé, da bi bil sosedov Martinek doberšen in varčen ženin, dejal je: »Ni vraga, da bi nas ne užugala vidva, ki sta z grunta; a takó na slabem tudi nismo in stradati nam ni treba.«

Izgovorivši stopa pred nami iz hiše v klet in odpira ondu predala, kjer sta počivala še predlanska pšenica in ječmen iz minulega leta, ob stropu pa célo prašičje pleče od zadnjega predpusta.

Ponosen je bil stari Brinjar na svoje bogato skladišče domačih jedil, in strijc me je ščipal v komolec, kakor bi hotel reči: »Le Barbe se drži — dobra gospodinja bode!«

Iz kleti odidemo v hlev, kjer sta stali dve kravi »dimlji« pri jaslih. Tudi tu je bilo storjeno po volji. Pohvalil in potipal je kravi in silil potem na vrt. Ondu je preštel sadno drevje, potrkal na skedenjski ogel in se ozrl v podstrešje, ali se še ni preveč posušila klaja v dolgi zimi. Naposled potrka Brinjarju na rame in pristavi:

»Lepo posestvo imaš in tudi na davkih te ne bodo rubili, in biriča ne bodeš pustil pod streho.«

V tistem trenutku je bilo dovolj Brinjarju. Jezila ga je že prej strijčeva nezaupnost, a da mu omenja davkov, katere je sovražil bolj od naglavnega greha, bilo mu je preveč.

»Leblajtarjev in biriških prijateljev ne potrebujem ni danes ni nikdar, najsi ostanem, sam na posestvu!«

Rekši se Brinjar kàr naravnost odpravi v vežo in zapahne duri za seboj.

»Oh, ljubi sv. Martin, zakaj vas nisem opomnila, da oče ne morejo slišati o biriči in da teden dni ne izpregovoré besede s tistim, kdor jim omeni biriča v hiši!« Takó vzdihne potem Barba in prezebajoč zavije v hlev.

»Ni šentaj, da bi bil Brinjar takó občuten, najsi je teden dni sedél pod ključem, ker je nekega biriča nekaj pretipal!« jezí se potem strijc pod jablano. Skoro potem oba preskočiva sosedov plot. Niti tepkovčeve posode nisva vzela s seboj.« —

Takó je pripovedoval Martinek in potem zamišljen pristavil: »Vse mine na svetu, najboljša irhovina ne traja večno, in tudi Barbina ljubezen se je potem skrhala — zaradi tiste vražje besede biriške, ki nikomur ne prinese sreče.«

»Pa da si nisi potem izbral druge neveste, Martinek?« vprašam svojega tovariša, ko si je tlačil novo pipico.

»Saj sem si jo in prav nalašč sem si jo, da bi se osvetil staremu Brinjarju«, odreže se Martinek. »Veš, gospodski prijatelj, Bog mi odpústi, ker sem takó skoro pozabil Barbo in se še tisto leto zagledal v Potokarjevo Uršo! To pa je bilo takó-le: K izpraševanju smo hodili drugo pomlad farni fantje h kapelanu, ki so bili potem na Sveti gori za župnika, in hudo so nas imeli gospod, ker smo dremali po klopéh in odgovarjali slabo ali pa ničesar.

»No, Martinek, ti si že fant, ki se ženiš, kaj pa pomeni sveti zakon?« vprašajo me neki dan gospod.

Ne veš, kakó so me spravili v zadrego; zakaj ves čas med naukom sem premišljal, kje in kakó bi se zopet ženil.

Po dolgem pomisleku pravim: »Meni prav nič ne pomeni sveti zakon, saj nimam neveste.« Rohneli so nekaj časa kapelan name in po leskovki so baje gledali za odgovor, naposled pa so se pomirili in dejali:

»Ti in pa Potokarjeva Urša sta si podobna kakor vinar vinarju! Tudi ta ni vedela, kaj pomeni ta sveti zakrament, najsi je bila že jedenkrat na oklicih.«

Smijali so se potem pobožni gospod, da se jim je tresla tista črna suknja, in smijali so se moji tovariši; jaz pa sem se potuhnul in si mislil: »Baš Urša bi bila res zame, ker jo gospod takó hvalijo in ker jo je zapustil ženin, kakor sem jaz nevesto.«

Domov gredé sem potem nalašč zaostal za tovariši, ki so me vso pot pitali z Uršo. Po stranski poti krenem na Gaberje, kjer je bila Urša Potokarjeva domá.

Ko se ustavim pod oknom Potokarjeve hiše, začujem zibanje v hiši in otroški jok.

Začudim se, da imajo pri Potokarjevih zibelko, saj je bila stara Potokarica že sključena kakor vrba, Urša pa šele na oklicih, zaradi tega zakličem skozi okno v hišo: »Zvrni ga, zvrni, Urša, otroka, saj ni tvoj, in zibelko zanesi pod streho!«

Nihče ni odgovoril mojemu prijaznemu pozdravu, le otrok je kričal še glasneje, in vežne duri so zaškripale v tečajih. In predno se zavem, začutim na križi Potokarjeve burklje in ugledam razsrjeno rdečolaso Uršo, ki reži vame kakor kovač v žerjavico! Vidiš, prijatelj gospodski, nikomur ni verjeti na svetu in nikogar slušati! Jaz sem poslušal pobožne gospodske nauke in svête, pa sem jo izkupil, da nič takega!« —

Smijal sem se nekaj časa tovarišu in nagajivo pristavil:

»Burklje so torej krive, da si ostal samec in da se nisi upal več vasovati pod okni?«

»Da bi jaz ne bil dobil neveste? Deset na mezinec sem jih imel, a maral nisem nobene! Poslušaj me, kakó sem pustil še tretjo nevesto na ledu o poletni vročini!

Tisto poletje, znanec gospodski — ti si še tedaj s komarji plesal — brale so čebele takó bogato, da je že v pasjih dneh kár dišalo po medu. Tudi jaz sem jih imel v reji dvajset panjev in obetal sem si dobiček za nove irhaste hlače in za zajčji klobuk. Pa sem tudi imel dobiček, da ga pomnim še danes in da bi se mi še ti rogal, ko bi ti zaupal vse, kaj in kakó je bilo s tisto čebelno rejo. Veš, čebele so rojile in brale med, jaz pa sem jih hodil stražil in tehtat ponoči, da bi si izračunjal že naprej, koliko bode dobička. In ko sedim takó zamišljen poleg ulnjaka in mi luna sije takó mlečnato v obraz, spomnim se, da sem še vedno samec in da nobeno deklè ne oddrsne okenca, če zaukam ponoči na vasi. Sram me je bilo te tožne misli in vprašal sem se: »Martinek, trideset let imaš, krščen in birman si in na pol gruntni hiši si se porodil, pa bi ponoči sam stražil čebele in bi jih!« Urno sklenem, da bodi še nočoj temu konec. Zató stopim na spodnji konec pohošja, snamem s klina lestvo in jo odnesem v spodnji konec vasi pod okno, kjer je stanovala Godčeva Reza, najlepša in najbolj petična vaška hči. Strah me je bilo nekoliko, ko so lajali name vsi privezani in slobodni pasji stražniki. Prišedši na Godčev vrt, prisl onim

lestev k širokovejatemu orehu in zlezem v vejevje čakati, kdaj se mi ponudi prilika, da se preselim bliže k Rezinemu oknu.

Hudo je na svetu, če se človeka drži smola, in mene se je držala tedaj, da je bilo kaj. Toliko da počivam nekaj časa na orehu in poslušam, če že spi in smrči stari Godec, hud, siten in skop dedec, ko se pritepe in prikrade po vasi Gabrov Andrej, ti ga nisi poznal, jaz sem ga pa in ga kolnem še danes, kadar sem slabe volje. Andrej Gabrov je bil močan kakor medved in hudoben kakor vrab in v strahu je imel vse ponočne vasovalce. Tisti Andrej torej prikresá pod oreh, odnese mojo lestvico in jo postavi pod Rezino okno.

»Da bi te sv. Gol z batino potipal, ti nepridiprav!« molim potihoma na orehu. Nič ni pomagala meni moja tiha molitev, njemu pa je moja lestvica; zakaj skoro potem se je oddrsnilo Rezino okence, in pričelo se je šepetanje brez konca in kraja. Jezil sem se kakor gad, ko sem se zavedel svoje smole, in najrajši bi bil stopil z oreha in izpodbil svojemu tekmecu lestvo, ko bi ne bil že čul strašnih povestij o njega pestéh. Jezo sem torej požiral in čakal, da splava mesec za gore in da zlezem brez nevarnosti z oreha.

Zopet smola, prava smola! Baš tisto noč je sijal mesec do ranege jutra, in tekmeč Andrej je slonel na lestvici tudi do zore.

Ko se prepričam o svoji popolni smoli, naslonim glavo na deblo in zadremļjem. Predramijo me šele bolečine, kakor bi me kdo zbadal s šilom. Hudo zamahnem s pestjô okolo sebe, ali bolečine so čimdalje večje in se širijo po vsem životu. Jamem si meti oči in ko se vzdramim, zapazim, da sedim sredi osinega roja na drevesi in da me razjarjene živalce strašno pikajo. In kolikor bolj sem otepal okrog sebe, tem strastneje se je zaganjal mrčes vame in mi sedal po rokah, obrazu, po laséh in celó za razgaljeno srajco! Ko se prepričam, da je brez uspeha moja bramba in da me uniči srdita žival, jamem kričati na vse grlo, da se razlega daleč na okrog. Brezupno se ozrem tudi v Rezino okno. Ugledam jo — Rezo mršavo in zaspano za umazanim steklom; režala se je kakor pečen krompir moji nesreči . . .

Dalje ni pripovedoval Martinek, samó ugaslo pipo je zvečil in hudo je pogledaval dôli po vasi, kjer je gledalo nekaj Godčeve strehe izmed vrtnega zelenja.

Tiho je bilo potem okrog in okrog. Solnce se je nagnilo, in domače kokoši so že pogledavale po gredéh. Tudi sosed Martinek je iztegnil svoje dolge koščene roke od sebe, zazdehalo se mu je, in namožniknil je s svojim duhovitim očesom, kakor bi hotel reči: »Znanec

gospodski, tudi Martinek ima svojo zgodovino, najsi oteplje samec na stara leta rosó.«

Poslovala sva se tedaj zadnjič z rajnim Martinkom, in zaklical mi je še za vrtnim plotom v slovó:

»Pa Martinka ne pozabi, Martinka, ki je še vedno fant, najsi je bil trikrat ženin, hehehe!«

Ko sem se drugo leto vrnil pred domači ulnjak, pripovedoval mi je star sosed, kakó lep pogreb je imel Martinek in da so ga nosili fantje z belimi šopki na prsih, saj je ostal vse žive dni le — ženin, in takovemu se spodobi fantovski pogreb! —

Očetov greh.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

(Dalje.)

V sobi, v kotu med okni, nasproti véliki peči, še vedno stoji stara, bela javorova miza, in okolo nje so dolge nerodne klopi; na steni visé v lesenih okvirih na steklo naslikane podobe svetniške, v kotu pa je razpelo — vse še na tistem mestu kakor pred dvajsetimi in več leti, samó vse prašno, zamazano, okajeno.

Janez je poznal že vse to in tudi ni pričakoval izpremembe. Ravnodušno odloži mali kovčeg, ki ga je prinesel s seboj, na klopi pri peči, sam pa séde za mizo.

Mati pobriše s predpasnikom nekolikokrat preko mize in potem za trenutek izgine iz sobe. Stari Kačon potegne svoj vivček in tobačni mehur iz žepa in si tlači pipo.

»Potrpíte, oče!« velí sin in gré odpirat kovčeg.

»Kaj pa imaš tam?« vpraša stavec z zadovoljnim nasmehom.

Student prinese majhen zavitek in ga položi pred očeta.

»Nekaj smodek za vas!« reče veselo, »tiste — dolge sol!«

Očetu se še bolj razjasní lice.

»Glej ga, glej!« deje nató — druge besede ne ujame — in vtakne pipo in mehur v žep, iz zavitka pa potegne smodko.

»Janez, Janez! Oče!« zakličé mati pri vratih, katera le nekoliko poprè.

Kačon odide v vežo in potisne duri za seboj.

»Kje pa je steklenica borovničevca, ki sem jo hranila tu zadi v omari?« vpraša Jera. »Požirek mu moram dati!«

»Dà, dà!« hití Kačon; »tu zadi mora biti!«

Rekši seže v omaro.

»Steklenica je v nji, žganje si pa ti popill!« razhudi se mati polglasno in odrine od sebe možá, kateri drží prazno steklenico v roki.

»Béži, béži, ti bi mu niti ne mogel dati suhega kruha!«

»Góri pojdem — na Koreno — k Volku! Ta ima še nekaj borovničevca!«

»Ni treba! V izbo pojdi!« velí ona, in Kačon se ji ne ustavlja. V sobi séde zopet kraj mize in si vesele volje užiga smodko.

»No, kaj pa je s teboj? Bodeš li skoro v cesarski službi, ali si že?« vpraša skozi gosti dim, ki ga puha preko mize.

»Nimam je še, pa dolgo pač ne bode!« reče sin in iztika po kovčegu.

Sedaj vstopi mati ter prinese hleb črnega kruha in na majhnem lesenem krožniku kupec lepih jabolk.

»Letos jih je bilo nekaj, tu na starem drevesi za hlevom!« reče sinu in položi nož predenj; potem zopet odhití iz sobe, in oče in sin začujeta nje korake pod streho.

»Kam pa so ušli mati?« vpraša student, ko si odrezuje košček kruha.

V Kačonovi glavi se porodí vesela slutnja.

»I, pa že kàj ima skritega tam góri!« reče nató in zakašlja, kakor bi se zdajci spomnil svojega suhega grla.

»Kje te bodo pa nastavili? Kam te pošljejo?« vpraša, dasi sam zase ugiblje, kje ima Jera skrito pijačo, katero mora prinesiti vsak hip; zakaj po drugem ne iztika góri pod streho; takó je moral sklepati iz prejšnjega besedovanja.

»Tega še ne vem! Morda pridem v Ljubljano, morda v Gorico. Skoro se odloči!«

Starec novič zakašlja, a potem zopet vpraša:

»Koliko bodeš pa služil? Bode li za trud?«

»Ne vem, tudi tega ne vem,« zasmee se sin; »nekaj stotakov na leto, toliko, da se bode živelo!«

»Nekaj stotakov? No, prihranil bodeš pač kàj? Čemú si pa studiral? Čemú smo te pa dali v šolo?«

Okrog sinovih usten leže za trenutek zaničljiv posmeh; nehoté se spomni dvojbenih zaslug, katere ima oče gledé njegove izobrazbe.

Ali okó mu pohítí preko umazane sobe čez razpokano peč, in glej, tam góri leží kup cunj in raztrganih odej, in zazdí se mu, kakor da je život v njih. Dà, tam je čepela stara mati Barba in ta mu je pravila, da je prav tam in dolgo pred njo tudi že čepela stara — prastara babica, in ta in óna — obe sta vsaka v svoji dóbi noč in dan, leto za letom, dokler jima je bil odmerjen óni prostor za čelešnikom, pletli belo slamo v kite, za zaslužek dveh treh krajcarjev na dan; in ta stara mati Barba mu je otroku, mlademu dijaku, tudi vedno pripovedovala, naj se le kàj učí, da bode kàj, da si kàj prisluži, prihrani, da bode kdàj pomagal domačinom, materi in očetu, zlasti pa — gruntu, na katerem se je porodil!

Te misli bliskoma hité mlademu možu po glavi.

»Grunta, starega grunta, pač ne bodemo več mogli nazaj kupovati!« reče po kratkem molku pod vtiskom naglega razmišljanja.

Kačon je, sledeč sinovim očém, pogledal tja v kot na peči, na kup umazanih krp, in tudi njemu se je zazdelo, da čepí nekovo živo bitje tamkaj; toda on ni mislil na mater Barbo, ne, ona stara koččena, devetdesetletna babica je vstala pred njim, in ko je začul sinov odgovor: »Grunta — grunta ne bodemo več kupovali« — zazvenelo mu je še nekaj drugega po ušesih; tisti strogi: »Béži — béži — ne dotikaj se me!«, s katerim ga je nekoč odpodila, ko ji je hotel pomagati s pečí.

Stresne se in hoče nekaj odgovoriti; pa sam ne vé, kakó in kaj. V tem pa vstopi mati in prinese steklenico borovničevca in majhen kozarec ter oboje postavi pred sina.

»Truden si in žejen, Janez!« méni skrbno.

»Pa ta ni, da bi gasil žejo!« nasmehne se sin.

»Oh, dober je — dober! Le pokusi!« sili oče in natoči kozarec.

»Prej bi rajši malo vode!« reče Janez, in mati je že zunaj, da mu izpolni željo.

V tem izpije Kačon poln kozarec žganja in ko ga iz nova napolni, prigovarja sinu: »Le daj, le daj, ta hasne zdravju! Povsod ne dobiš takó pristnega!«

Ko se mati vrne, ponudi sin tudi nji nekaj v popir zavitega.

»I, kaj pa je to?« vzklikne ženica vesela in vsa rdeča v zganbanem lici ter odvíja popir. Bujno pisan, svilnat robec, v hribih takó priljubljen, razvíje se pred njo.

»Oh, Janez! Kàj takega si mi prinesel? Ta je pa drag, drag!«

»Ni takó, kakor se vam zdí!« zasmeje se sin.

»Takoj v nedeljo pojdem v cerkev ž njim!« pravi mati in dene ta novi zaklad v skrinjo v izbi.

Nató sedé vsi trije v živahnem razgovoru do pozne noči. Za večerjo skuha mati najboljše, kar vzmore: žgance in mleko, in sinu tekne jed kakor nekdanj, ko je še deček prignal živino s paše. Radost ga obhaja, spoznavšega, da sta ga oče in mati resnično vesela. Da seza oče v jednomer po borovničevci, to ga ne moti, celó mati Jera ne opazi tega. Govoré o vsem, kar se jim ravno nudi, največ o tem, kakó je zunaj po svetu, in Janez mora vse razkladati; vmes pa se vpletajo dogodki iz domačega kraja.

Stari Kačon je že nekoliko pijan in kreše in kreše, da bi užgal mokri konec svoje smodke; kàr mu šine nova misel v glavo.

»Pa — oženiš se venderle skoro, Janez — — dobro oženiš? To bi bilo nekaj!« deje počasi, zakaj jezik se mu že nekoliko zapleta.

»Kdo vé? Morda bode kàj takega!« nasmehne se sin, in tanko materino uhó takoj zapazi, kakšna tiha radost zvení iz teh besed.

»Ali res, Janez?« vpraša veselo presenečena.

»Le potrpite! Jutri, jutri povem več! A za ženitev je pač še čas; saj sem še mlad, premlad; ampak — govorili bodemo pač o tem!«

»Je li bogata?« zajeca oče.

»Pústi ga vender!« razhudi se mati.

Sin očeta resno pogleda in reče mirno:

»Bogata ni!«

Starec se ves osupel ozrè vanj, a ne črhne nì besede, mati pa pobriše krušne drobtine v kraj na kupec ter še jedenkrat posvarí možá:

»Pústi ga v miru; sam nama pové, kadar bode čas za to!«

In s tem je bil ta predmet končan.

Pozno je, ko ležejo spat. Oče, katerega je premagalo žganje, zmaje se počasi v hlev, sinu pa priredí Kačonka ležišče v sobi takó dobro, kakor je vzmore; tamkaj utrujeni m'adi mož sladko zaspí; mati pa bdí še dolgo dolgo v sosedni izbi, sključeno sedeč na poležani slami, pregrnjeni s hodno rjuho, in izpušča debele lesene kroglice na molku skozi suhe prste.

Moliti ne more privajenih molitev, ampak iz vse duše vzdihuje:

»Sveta Mati božja, ohrani ga, izprósi mu vso srečo tega svetá!«

Sedaj in sedaj ji kane debela solza na koščene prste, toda v srci je srečna, neznano srečna! —

XIII.

»Hoj, hoj! Janez Kačon! Odkod si se pa ti vzel?« takó zakliče v vzprejemni sobi krašinskega župnišča mladi kapelan in stiska roko prijatelju.

Bilo je drugi dan po Janezevem prihodu; že zgodaj dopoldne se je odpravil z doma in se opravičil s tem, da ima važen posel v župnišči. Stara dva nista vpraševala več; oče je šel na njivo po zadnjo repo, mati pa je zrla za sinom, dokler ni izginil v dolini za strmim robom.

V župnišči je gospodoval začasno kapelan Peter, nekdanji Janezov dober prijatelj, in ta je sedaj takó odkrito-veselo pozdravil prišleca. Starejši je bil sicer od Kačona, ampak prejšnje mnogoletno občevanje je izbrisalo to razliko.

»Danes ostaneš tu, pri meni!« hití Peter; »mojo kapljico pokusiš, pa kaj drugega imam tudi, da ne porečeš, da smo mi prav zadnji na svetu!«

»Tega še nikdar nisem trdil!« nasmehne se Kačon.

»Oh, seveda, kar se tiče kapljice! Ampak sicer smo vam zadnji — mi kutarji — mračnjaki — vam razsvetljencem —« pošali se kapelan dobrovoljno.

»Ne bodi, ne bodi! Le daj, kar imaš! Pa stoj — najprej opraviva tisto, kar me je privedlo semkaj! Za Boga, saj nisem vedel, da si ti tukaj; tu v vasi sem šele začul to novico!«

»Česa pa želiš takó važnega? Oženil se vender še ne bodeš?« zakličé veseli gospod Peter.

»Ugenil si!«

»Ej — da bi te! Je li res?« zavzame se óni. »Pa morava kàr sestí!«

Kačon potem duhovniku razloží vzroke svojega poseta. Profesorske izpite je dovršil in sedaj pričakuje sleharni dan, da ga imenujejo kam na gimnazijo tu dóli v slovenski domovini. Tukaj hoče prvo leto prebiti takó, potem se oženi; in prav ta ženitev, ali bolje, družinsko razmerje njegove neveste, napotilo ga je sedaj domov; sicer bi ga morda ne bilo. Ona sama o svoji rodbini ne vé mnogo; vzgojila jo je teta, katera jo je naposled tudi vzprejela za svoje dete; znano ji je le iz nekaterih tetinih opazek, da se je porodila tu v krašinski fari in da jo je mati še kot malo dete vzela s seboj, ko si je iskala službe po svetu. Mati je iz davna umrla, sorodniki menda tudi; rojstvenega lista ni imela nikdar, ampak jedino legitimacijo, da jo je teta pohčerila. Rodbinskega imena ni izpremenila, ker je imela teta prav tisto imé.

»Oh, počakaj, to skoro najdeva!« vzklikne kapelan in stopi k veliki omari po matrike. »Kakó ji je imé — kakov priimek?«

»Helena Logarjeva.«

»Logar — Logar — počakaj — to imé tukaj ni navadno; pa jaz sem še premalo časa tu, da bi poznal vse ljudi ali vse rodbine.«

V tem listka po imeniku, Janez pa zrè sanjavo predse, kakor bi gledal v megleni dalji ljubki obrazek svoje Helene.

»Stoj — tu je!« vzklikne duhovnik; »Logar v Zabukovji in pa še jeden Logar v Lisičji nad Korenom; dve rodbini; ali več hišni priimek?«

»Ne, Heleni ni bil znan!«

»Tu sta Logar — Zabukovščak in pa Logar — po domače Lukec. Poglejmo v glavno knjigo.«

Sedaj pristopi tudi Janez in nekamo razburjen gleda na debele liste, katere prelaga duhovnik.

»Tu je Logar — Zabukovščak in vsa njegova rodbina; a — Helena, praviš? Helene ni med njimi. Poglejva ónega v Lisičji. Tu je! Logar, po domače Lukec, kočar v Lisičji poleg Korenega — umrl; žena Polona umrla; hči Helena umrla pred dveindvajsetimi leti v ljubljanski bólnici; a tu Helena — nezakonska hči prejšnje — ta še živi; koliko let šteje tvoja nevesta?«

»Štiriindvajset — menda!« deje Janez.

»To se ujema! Ta je! Druge ni v krašnjiški župniji!«

»Ta je — gotovo!« pritrdi Janez; »pravila je, da je bila mati tudi Helena; vendar da je nezakonska, tega menda sama ne vé; sluti pa morda!«

»In kaj je sedaj, ako smem vprašati?«

»Guvernanta na Dunaji! Oh, ko bi jo ti poznal, Peter!«

»Škoda!« nasmeje se duhovnik v dobrovoljni šali, »pa morda jo vendar vidim še jedenkrat kot — ženo tvojo.«

Rekši hoče zapreti matriko.

»Stoj! Rojstveni list mi napravi! Nekaj moram venderle prinesiti z doma!« pravi Janez.

Kapelan mu ustreže in dočim piše listino, hodi Janez nekamo vznemirjen po sobi.

Duhovnik vzpogleda.

»Čuj, Janez!« reče zdajci prav mladeniški lahkomišelnó; »predalček, kjer bodi očetovo imé, mora ostati prazen! Jaz bi dejal, da počakaš z rojstvenim listom do oklica. Nevesto utegne to-le neprijetno dirniti!«

»Pojdi, pojdi! Prepametna je! Predsodkov nima, kakor jih nimam jaz! Kdo bi vprašal po očetu — sam Bog zná, kje je in kdo je!«

Takó govoreč iz nova premeri sobo; potem pa reče naglo:

»I, če pa misliš — stoj! Pa pústi za sedaj! Časa je še dovolj — in ako me ona vpraša, povem ji ustno. Saj tudi domá lahko kàj pozvem o tem. Lukčeva, praviš, kàj ne — Lukčeva? Čudno, da tudi domá nikdar nisem čul tega imena! In tudi óne kočé ni več nad Korenom!«

»Vse se izpreminja!« deje duhovnik, »in vse takó naglo, da se komaj zavedamo izprememb.«

V tem zaprè knjigo v omaro, in prijatelja se lotita drugega razgovora.

Obed pri župnem upravitelji, dasi ne Bog zná, kaj, bil je vender boljši nego óni, s katerim je pričakovala sina skrbna Kačonka; tudi kapelanovo vino je bilo dobro in gotovo boljše nego óno, katero je mati, vsa zasopla, prinesla še predpoldne iz kopoljske krčme in za katero je žrtvovala malone zadnje krajcarje iz skrivnega predala v skrinji.

Solnce se je že pomikalo nizdolu, ko sta stara dva spoznala, da ne bode sina na skupno kosilo. Mati Jera spravi bokal vina pod ključ in prav takó skuhanó gnjat; gospodar ne zine besede, ampak je zadovoljen z drugimi jedmi, katerih je še vedno več na izbiro nego ob proščenji.

Zadnji žarki novemberskega solnca se plazijo ob strmih rebrih kopoljskega hriba, ko stopa mladi Kačon polagoma po peščení stezi vkreber proti domu. Z daljne ljubljanske ravnine sèm piše gorak jug, neprijeten in vlažen, obetajoč trajno deževje; pred sabo goni debelo, temnosivo plast oblakov, katerih senca leze podvojeno hitro preko gričev, brd in ravnin bliže in bliže. Kje je še oblak? Tam daleč navpično nad mengiškim poljem, a njegova senca je že tu in leze in hití čez dobrovo, nekoliko prej blestečo v rdečih žarkih zahajajočega solnca.

Janez nekoliko postojí in gleda z robú na zadnjem ovinku ta prizor. Tudi nanj vpliva prirodna izprememba. Prej še takó veselemu in zadovoljnemu zaradi prijetno prebitih uric v prijateljevi družbi, leže mu zdajci nekaj težkega na srcé, na prsi; teman oblak, ki prihaja bliže in bliže, porodí mu neznano mučno slutnjo; sname si klobuk z vroče glave, odpnè suknjo in globoko sopeč, govori predse:

»Ta jug, ta neprijetni jug!«

Počasi stopa dalje in že ugleda raztrgano sleme domače hiše in takoj potem mater, ki stojí na pragu in očito pazi in gleda, kdaj bi se vrnil. To mu zopet vdihne prejšnjo veselo voljo in mu pospeši korak.

»Mati, mati! Tudi Helena jo bode ljubila — svoje ni poznala, pa saj je morala biti njena prav taka!« To razmišljanje mu roji po glavi, ko pozdravlja mater.

»Zakaj mi niste povedali, da imate novega gospoda, novega kapelana?« deje ji, opravičujoč svojo pozno vrnitev. »Pri njem sem moral ostati!«

»V župnišči si bil, pri gospodu?« vzklikne Kačonka, in videti je, da bi to opravičilo vsako, tudi najvažnejšo zamudo. »Kaj se poznata z gospodom Petrom?«

Janez ji mora razložiti, kakó je prebil ta dan, in v tem znaša mati vse, kar je bilo namenjeno za opoldanski obed in kar je skrbno prihranila sinu.

Po večerji sedi trojica v živahnem razgovoru ob mizi, in stari Kačon silno zadovoljen zopet vleče ob dolgi smodki.

Koliko časa še ostane sin domá, tega doslej nihče ni vprašal: mati ne, ker se je bala tega vprašanja — najrajši bi imela Janeza domá, da bi mu le mogla s čim postrezati — oče pa ne, ker je videl in čutil, da imajo dnevi sinovega bivanja tudi zanj dôkaj prazničnega. Oba se bojita besede, katero še nekoč izusti: »Sedaj pa odidem!«

Bodoči profesor je nocej časih nekoliko zamišljen; rad bi izprožil razgovor o predmetu, ki mu je sosebno danes na srci zaradi pozvedeb v župnišči; pa ne vé, kakó bi pričel.

Oče mu pride slučajno naproti s priljubljeno svojo opomnjo:

»Pa oženiti se moraš, Janez, dobro oženiti!«

»Zakaj ne?« nasmehne se sin; »že sinoči sem povedal nekaj takega!«

»Je li zala — gospodska?« reče mati, ki ob oglu mize sedeča plete široko slamnato kito.

»Gospodska je — sedaj! Toda gospodskega rodú menda ni! Pa dobro, da ste me opozorili, morda vesta vidva kaj več o nji in sosebno o nje materi?« pravi mladi mož nasmehoma.

»Midva?« vzklikneta oba radovedna in skoro presenečena.

Mati prestane pleti, oče pa vzame smodko iz ust.

»Dá, dá — ali kaj veste o Lukčevih, o neki Lukčevi Lenki?«

V hiši nastane molk, kakor bi bili vsi okameneli; samó stari mršavi maček prede na gorški peči.

(Konec prihodnjit.)

Očrtki in profili iz modernega češkega pesništva.

Književne studije. Spisal K. Hoffmeister.

(Dalje.)

I. *J. S. Machar.*

Bila je sezona leta 1887., ki je podarila češki književnosti prvo knjigo Macharjevo. »Confiteor« je nazval pesnik svoje prvence, nastale med letom 1881. do 1885. in posvečene Jakobu Arbesu, nestorju češke književnosti. Že v predgovoru tega dela veje kaj poseben duh. »Ne vem, čemú bi izdal knjigo? Idealov nimam, da bi se boril zanje kakor drugi; naučni poeziji nisem naklonjen, da bi kakorkoli poučeval narod — čemú torej naj jo izdam?« — »Resnična umetnost nikoli ne rabi navadnim potrebam človeštva. Podajte to, kar živi v vaši notranjosti — kažite se kakor človeka, to bode že zadoščalo!« Takó je sivi Arbes nasvetoval dvojčemu pesniku, in Machar ga je slušal in izdal knjigo. Če je takó starejšemu prijatelju označil svoje stališče proti poeziji, razložil je précej pesniški svoj »credo« na pričetku svoje knjige, da se je brez okolišev predstavil v pristni svoji podobi. »Nikoli ne bode poezija rabila za vòd vaših dejanj, vi filistri; nikoli ne bode poskušala zanetiti pepela vaših src; nikoli vam ne bode hotela jasni mračnih glav; nikoli se ne bode dala nastaviti za preceptorja vaših sinov, nikoli za guvernanto vaših hčerâ!« takó sklepa pogovor pesnika in meščana, prolog svojega prvega dela. In: »Na svetu živi sestra lepote, prej mu neznana. Od dolgega trpljenja ji je osivela glava, vedno je resna in trezna. Resnica je. Ta prostira sedaj svojo roko nad sestrico in ne dá, da bi se ji ljubeznivo telesce skrilo pod pisanim nakitom. Gledamo ji v okó, kjer vidimo sledove življenskih izkušenj, srečnih in bridkih časov, in srečni smo, da ji utegnemo vplesti preprost cvet kot lišp v lasé. — Kaj pa je do tega, najsi cvet zvene in se razdehtí — nam je dovolj, več nam ni dovolil čas . . . drugi naj jo pridejo za nami krasit s svežim novim cvetjem!« — Takó poje v »Romanci o lepoti«, kjer označuje moderno poezijo, kakeršna bodi po njega nazorih. Pesnik nam riše človeka, kakeršen je, kakó misli, čuti in trpí — človek v Macharji se ne veselí nikoli — slika nam podobo svoje in naše notranjosti¹⁾, predstavlja nam jo resnično, kakeršna je, ne gledé na morálo, ne da bi hotel poučevati, ne da bi prizanašal filisterstva lažnosti, konvencionalnosti in omejenosti; njega način

¹⁾ »Prijatelj, ne krasí, čitatelj išče sebe, svoj »jaz« v izvodu tvojem, redko pesnika . . . (»Pomladni sonetje«.)

pa je preprost ter izredno učinkuje z neizprosno logiko in resničnostjo. Briedek sarkazem mu stiska ušna, videčemu, kakó se tisti, kdor se je mislil takó velikega in mogočnega, ugleda v zrcalu takó majhnega, takó ničnega in nemožnega. Porogljivo se smeje, in lože mu je, če se utegne takó smijati:

»Na glas naj svojega Bogá zahvalim,
Da v prsi — gnezdo vsakeršnega greha —
Mi dar je vložil satanskega smeha,
Pa glupce stvoril, da se ž njimi šalim «¹⁾

(«*Confiteor*».)

Gorjupi, takó posebno gorjupi so Macharjevi stih! Pesimist ni, nikar še pesimist iz afektacije. Toda bori se ali boril se je v duši z nejednakimi silami ter bil poražen; sedaj pa čuti bolelost premagančev. Solzá ne pozná. Toda najrezkejši sarkazem takega človeka, ki vidi, da ni le on sam, nego da so vsi okolo njega takó ničevi kakor on, ne da bi vedeli — tiha bolelost, brezupnost do vzbruha brezmočne srditosti — to so toni, ki tvorijo lestvico njega čustev.

Ob minljivosti vsega, kar je, vstaja mu često vprašanje: »Čemú vse to, čemú ves trud, vse delo, čemú óno hrepenenje po minulih dneh, ko smo bili takó srečni in ko se kdáj pozneje venderle uverimo o obmani svoji?« — Vender: »Srečni smo v cvetji, katero vpletemo poeziji v lasé, dokler ne zvene — pa naj dojdejo za nami še drugi z novimi cvetovi!« — Resignacija pesnikova olajšuje bolelost misliteljevo. Kakó čudovito spravlljivo slove njega

Sonet o nesmrtnosti:

Umetnost se nam stara . . . vse zaman!
Tem hitreje, kot čas sedaj hití;
Homer je plésniv, Shakespeare pust, hladan,
Byronu tudi glava že siví.
Pri nemških klasikih se kár zaspí,
Umrí je Hugo v čas; cvet je obran
S Turgenjeva, duh poljskih, ruskih zdí
Romantikov se kot herbar prašán.
Takó je vse. Res, vse čas íma svoj,
Da v dan požene svoj dehtečí cvet;
Cvetica je potem le še za gnoj,
Ko mine leto, da jí čar je vzet . . .
Vso slavo, velikost sploh v tem le zreš,
Da imaš pómlad in da v nji cvetěš!

Pogrešali bi v Macharjevem portretu bistvene poteze, ki je sicer že rahlo označena v dosedanjih besedah, če ne bi poudarjali še nečesa. Modern je do cela, on je moderni človek, kateremu ne zadošča, ne ustreza več starina, moderni človek, kateremu je popolnoma prešla minulosť, katerega

¹⁾ Sonete preložil A. Funtek.

ne zadovoljava sedanost, človek, kateri primerjuje minulost sedanosti, ničesar ne pričakuje o bodočnosti, nego se je celó boji:

Sedaj s prosveto, s poezijo svojo todi,
Z velikih teorij in strogih znanstev plodi,
S krvjó, uvelo v žilah, z živci brez močí
V bodoče zremo dni, strah stresa nam ogrodi:
Vzdih mrtev okrog nas leží; kaj se zgodi?

Da označimo óni spleen modernega človeka, bodi semkaj postavljen

Sonet človeka, ki se dolgočasi.

Obrabljeno takó in staro vse je,
Kjerkoli človek postoji z očmi . . .
Iz kotov vseh le sivi dolgčas veje,
In ta življenja vender ne slađi.
Razvnetost, zmoter, kamor ljudstvo speje —
V ozadji s prazno senco fraza ždí —
Finese, spiljene kár najskrbneje,
In vtip in solze — vse samó hití
Kozolce delat trudno, neokretno
In staro, staro . . . Človek v bedi stoče,
S hazardno željo kliče dni bodoče:
Najsi je puhlo, strupno, neprijetno,
Brez luči, harmonije, naj ne godi,
Najsi je nič, a novo, novo bodi!

Pristen izrodek »fin de siècle«, káj ne? — Široko in izredno karakteristiško riše svojo moderno poezijo v »Pêle-mêle«, v »causeriji«: »Moja muza ima moderno obleko . . .« pravi tu sam o sebi. —

»Moja muza ima moderno obleko!« Prav takó Macharjeva ljubica in ljubezen. — Dobro se spominjam ónega deželnoobrambenega poročnika ogljenočrnih lás in bodečih očíj, ki se je vsak večer ob promenadi šetal z damo po Ferdinandovi cesti v Pragi. Dolge kite, jasne kakor najčistejše zlató, belo, blede, malone prezorno, sanjavo-trudno lice te dame, nje ostro kontrastujoča črna obleka, vse to je vzbujalo občo pozornost. Bil je Machar s sedanjo svojo soprogo. Nji in o nji je zložil dolgo vrsto pesmij, izmed katerih navajamo jedno najnežnejših do cela:

Sonet erotiški.

Oj, zlatolaska, maj spet nama sveti,
Čas bajni, srčnega čas mladoletja,
Čas muk, radóstij, glupostij in cvetja . . .
In venderle težkó nazaj je zreti . . .
Kje óna skrinjica? V nji suhi cveti
In tvoja pisma, priče šale, petja;
Daj, zriva s čustvom ónim jih razvnetja,
Kot zrè ostanke svete vernik vneti! —

Tu stari verzi! . . . Oj, kakó sem plaval
 V pustinje, k zvezdam v mislih dvigal sebe,
 In čému sem te vsemu primerjaval!
 Sedaj sva trezna. Kar si bila časih,
 Težkó povedal bi v zanosnih glasih,
 Le to vem, kaj bi danes bil brez tebe!

Zakaj li pesnik tolikanj čisla Rimljane, najsi mu ni kár nič do antike?

Zató jih ljubim, ker že tisti čas
 Nad vse cenili lesk so zlatih lás,
 Blestečih kot lasjé so žene moje.

Drugjé pa, kjer se pesem ne ozira na določeno osebo, zopet govori
 moderni skeptik. Za vzgled bodi

Sonet o ljubezni.

Oh, ljubav, ljubav . . . Nji sem v dóbi mladi
 Napisal marsikak navdušen stih . . .
 A dni bežé — kaj vse zagrebe v njih,
 Prednò se jasno zreti kdo navadi!
 Nje rdečih usten glas imamo radi,
 Nje bok je prožen, hod lehak in tih,
 Z ram veje muselin ji kakor dih —
 Nedolžno zrè, a zvaja le k nasladi.
 Človeka zvabi dva, obema vseje
 Norosti, bol, pomlád, kaj poezije,
 Na ples ju zvéde, v park, pod goste veje.
 Dobí prostorček, kjer lepó ju skrije,
 Pa vzklikne sestri Strasti: »Pridi k njima!«
 In gré, ko z glavo še lepó prikima.

To je takó bridko, ali vender takó resnično! —

(Konec prihodnjič.)

LISTEK.

Zgodovina starega veka. Po Fr. M. Mayerjevi knjigi za nižje razrede srednjih šol priredil *Anton Kaspret*, c. kr. profesor višje gimnazije v Ljubljani. Z 52 podobami. Cena trdo vezani knjigi 2 k 30 h, mehko vezani 1 k 80 h. V Ljubljani, Založila in natisnila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. 1894. Str. 115. — Naznanili smo že zadnjič to knjigo, kakeršne doslej, kar se dostaje zunanje oprave, nismo še imeli. Vsaka posamična ilustracija je taka, da si ne more iz lahka lepše želeti ni učitelj ni učencec. Ali tudi po svoji vsebini je Kaspretova zgodovina odličnen proizvod. To ni nikakeršna prestava, nego Mayerjeva knjiga je rabila g. profesorju zgolj za podlago, pripovedovanje je samostalno, zlog prezoren, popolnoma slovenski. Sosebno lepa se nam vidi partija o starogrških pravljicah, ki je prirejena, rekli bi, prav po domače. Klasiškimi imenom je oblika prikrojena po slovenskem izgovoru, vender imajo vselej v oklepajih tudi dotično latinsko obliko. Mi g. prof. Kaspretu odkritosrčno častitamo na takó lepo uspelem delu in zajedno želimo, da bi nas skoro razveselil tudi z zgodovino srednjega in novega veka!

»Slovanska knjižnica« je s svojim 26. snopičem završila prvi letnik svojega izhajanja. V 24. snopiču čitamo poleg »Čarovnice«, novele, katero je srbski spisal *Velja M. Miljković* in poslovenil *Ivan Sivec*, pripovedko grofa *L. N. Tolstega* »Tri smrti«, iz ruščine poslovenil *Podravski*. — V 25. snopiču je *A. G(aberšček)* priobčil kitico narodnih pripovedek iz soških planin, med katerimi so nekatere sosebno lepe in nove varijante; želeli je, da bi se nadaljevale te pripovedke, ki so res zbrane in napisane »Iz naroda za naroda«. Po tretji poli je nekaj izostalo, zakaj na 48. in 49 strani je tekst pretrgan in zató neumeven. — Poslednji snopič prvega letnika prinaša v prevodu *S. Gregorčiča* ml. tri povesti: »Lotarijka«, hrvaški spisal *Veleslav Novak*, »Izgubljeni sin«, iz srbskega »Putnika« leta 1862. in »Mrtvaška srajca«, iz ruščine po *F. Oberkneževiču* v »Putniku« leta 1862. »Lotarijka« je lepa povest, drugi dve pa pripadata tistemu blagu, katerega gre dvanajst kosov na ducat. Slovanska firma sama nikakor še ni porok, da je delo res dobro! — Snopič 27. prinaša poučno povest češkega pisatelja *Čekala* »Preskušnja in rešitev ali doma najbolje«, poslovenil *Simon Gregorčič* ml. Da bi bil le jezik boljši, nego je! — Uredništvo »Slovanske knjižnice« naznanja, da ob sedanjem gmotnem razmerji ne more plačevati velikih pisateljskih nagrad, vendar rado plačuje 25 kr. stran za dobre prevode in 40 kr. stran za dobre izvirnike. Mogoče, da za dobre izvirnike še kakó izposluje častno nagrado. — O 28 snopiču glej poročilo na drugem mestu.

Zlate jagode. Zbirka basnij za slovensko mladino in preprosto ljudstvo. Nabral *Anton Kosi*, učitelj. V Ljubljani. Izdala in založila *Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg*. 1894, 8°. 144 str. — Ta lično natisnjena knjižica obseza nad poldrugo stotino jako lepih basnij, izvirno slovenskih in preloženih. Zlog je prijeten, jezik pravilen. Najprimerneje menda pohvalimo to delo, če pravimo, da je popolnoma vredno lepega svojega imena. Ker so »Zlate jagode« mimo tega prva knjiga svoje vrste, zato se izvestno hitro razširijo med šolsko mladino in preprosto ljudstvo. Cena vezanemu izvodu 60 kr.

Slovenske pesmi za štiri moške glasove. Zložil in slavnemu pevskeemu društvu »Nabrežina« udano poklonil *H. Volarič*. Op. 10. Cena 85 kr. Tiskali *Eberle* in *Jr.* na Dunaji. — Veselo naznanjamo ta krasno natisnjeni zvezek, obsezajoč 13 izbornu uglasbenih pesmij na sledeče tekste: 1. Eno devo le bom ljubil. *Gregorčič*. 2. Moja domovina. *Gregorčič*. 3. Zdravijca. *Funtek*. 4. Razstanek. *Levstik*. 5. Kvišku, bratje! ? 6. Vzvečer. *Levstik*. 7. Bedak je. *Bedének*. 8. Čolničku. *Gregorčič*. 9. Novinci. *Krilan*. 10. Slovo. ? 11. Pomlad in jesen. *Levstik*. 12. Ti osrečiti jo hoti! *Gregorčič*. 13. Nos. ? — Ni lahko mogoče na malem prostoru oceniti umotvorov našega nadarjenega in priljubljenega skladatelja; zatorej samo to-le: *Volarič* je v svojih glasbotvorih pikanten, živ, zelo bistroumen, celo koketen; zlasti hoče razveseljevati sebe in druge; sentimentalnosti ne pozna, toda s svojimi umotvori zna izražati burno življenje. Zato pa je prav slovenska pesem njegovo poije, na katerem se giblje kar najuspešneje: tu so doma njega skakajoče melodije, njega ostro naudarjena ritmika in pikantna harmonizacija. Omeniti nam je še, da so te *Volaričeve* skladbe do cela originalne, in za to ne uporablja raznovrstnega glasbenega lišpa, da bi dosegel ž njim »*appareance de jeunesse*«; povsod veje iz teh skladab gracijoznost, ki očara poslušalca. Po tem moremo zvezek z mirno vestjo pripočeti takó-le: Dragi rojaki! Pod pirajte z obilo naročnino vrliga našega skladatelja v čast sebi in narodu! — Zvezek se dobiva jedino le pri g. skladatelji v *Deviau* na *Krasu*.

D. Fajgelj.

Petdesetletnica Simona Gregorčiča. *Simon Gregorčič* je dne 14. m. m. praznoval petdesetletnico svojega rojstva. Nas veže dvojna dolžnost, da se spominjamo tega praznika: prvič je *Gregorčič* baš v našem listu priobčil dolgo niz najlepših proizvodov svojega srca in uma, drugič pa je stališče *Gregorčičevo* v naši književnosti — sedanj in prejšnji

— tako, da ga lahko prištevamo prvim pesnikom, kar jih je sploh porodila zemlja slovenska, da pa je takisto znan in čislán tudi pri drugih narodih slovanskih. Vsaka hvalna beseda, vsako ocenjanje njegovih del se nam zdi tem bolj odveč, ker je naš list že pred dvanajstimi leti korenito obrazložil Gregorčičevo delovanje in priobčil popola njegov življenjepis. Dovolj bodi, da se tudi »Ljubljanski Zvon« od srca pridružuje vsem mnogostevilnim gratulantom, ki so pesniku ob njega petdesetletnici izrazili svoje simpatije in tako vsaj nekoliko izjednačili, kar so pred leti pregrešili objestni sodniki; tudi mi kliče mo dičnemu pesniku svoj najlepši pozdrav z iskreno željo, da bi mu nebo prisodilo še dolgo dolgo vrsto let! — Lep književen spomenik je postavila Gregorčiču »Slovanska knjižnica« v svojem 28. pomnoženem snopiču, ki je do cela posvečen samó Gregorčiču. V uvodu prinaša ta zvezek nekaj časniških glasov, potem prigodno pesem, katero je priobčil v »Slov. Narodu« *A. Funtek*, dalje ponatisnjen članek »Zlata knjiga« iz našega lista, končno pa najlepše izbrane pesmi Gregorčičeve. V dodatku so še raznovrstne častitke, katere je prejel pesnik na svoj rojstveni dan. Reči moramo, da je baš ta zvezek »Slovanske knjižnice« vreden najlepšega priporočila; cena 15 kr. je takó nizka, da jo lahko utrpi sleharna slovenska hiša, ki bi sploh ne imela biti brez Gregorčičevih poezij!

Iz šolskih izvestij. Prejeli smo »Letno izvestje c. kr. obrtnih strokovnih šol za obdelovanje lesa in za umetno vezenje in šivanje čipek v Ljubljani o šolskem letu 1893./94.« in »Letno poročilo štirirazredne ljudske šole v Mokronogu.« Prvo priobčuje kratek članek o lesenem stropu iz leta 1638. v Kranji, čegar slika je priložena izvestju; spisal ga je ravnatelj *Ivan Šubič*; v drugem pa čitamo zanimljiv spis o Mokronogu iz peresa nadučitelja *Ferneja Ravnikarja*.

Slovensko gledališče. Dramatično društvo je priredilo do vštete ga dné 28. m. m. trinajst predstav. Dne 27. septembra se je predstavljala prvič žala igra v petih dejanjih »Ludvik XI.«, francoski spisal *Casimir Delavigne*, prosto poslovenil *J. B.*; dné 30. septembra igra s petjem »Materin blagoslov ali nova Chonchon«; dné 2. oktobra opera »Čarostrelec«; dné 4. oktobra drugič žala igra »Ludvik XI.«; dné 6. oktobra prvič vesela igra v štirih dejanjih »Knjižničar«, spisal *G. pl. Moser*, na slovenski jezik preložil *M. M.*; dné 9. oktobra prvič ljudski igrokaz s petjem in plesom v treh delih »Graničarji« ali »Proščenje na sv. Elije dane«, hrvaški spisal *Jos. Freudenberg*; dné 12. oktobra opera »V vodnjaku« in »Cavalleria rusticana«; dné 14. oktobra drugič vesela igra »Knjižničar«; dné 18. oktobra prvič opereta v treh dejanjih »Mam'zelle Nitouche«, spisala *H. Meilhac* in *A. Millaud*, godbo zložil *Hervé*, preložil *Fr. Gestrin*; dné 20. oktobra drugič »Mam'zelle Nitouche«; dné 23. oktobra prvič vesela igra v štirih dejanjih »O ti možjé!«, spisal *Julij Rosen*, poslovenil *F. H.*; dné 26. okt. opera »Prenočišče v Granadi« in dné 28. okt. drugič igrokaz »Graničarji«. — V slovenski gledališki umetnosti se je pojavil od lanske dóbe izreden napredek; sedaj imamo vsaj gledališče, katerega nas ni treba biti sram, in naši igralci so resnični igralci, katere je treba meriti nekoliko drugače nego dosihdob, ko smo bili tako rekoč že zadovoljni z zgolj dobro voljo dotičnega igralca ali dotične igralko. Naš ensemble na konci zadnje gledališke dóbe je bil tak, da nas je naudajal upravičen strah za letošnjo sezono; vse se je majalo, rušilo, vse je razpadalo. Očito je bilo treba vlti nekaj nove krvi staremu onemoglemu truplu, pridobiti je bilo treba novih igralcev, sosebno ko sta odšla gospod Borštnik in njegova gospá. dvojica, o kateri sami je bilo prav za prav vredno resno govoriti. Dobili smo nadomestnike: »Dramatično društvo« je angažiralo g. *Rudolfa Inemanna* iz Prage, jako inteligentnega, elegantnega igralca; njega soprogo, izšolano koloraturno pevko; iz Zagreba je došel kot režiser g. *Jožef Freudenberg-Veselič*; poleg njega imamo g. *Jožef Aniča* s soprogo. Opera ima dosedanje pevsko osobje, samó namesto lanske altistke se je anga-

žirala gospodičina *Towarnicka pl. Sasova*. — Precej iz prve predstave smo se uverili, da je naše igralsko osebje pod novim vodstvom prebilo o počitkih dobro šolo; to je bilo vse lepo zaokroženo, izborno priučeno, tako da je moral biti veselo presenečen vsakdo, kdor je količkaj zasledoval razvoj našega gledališča. Sploh je treba opomniti o vseh dosedanjih predstavah, da se igralci nikjer niso lovili kakor prej, ko so tolikokrat ljuto grešili na potrpežljivost slovenskega občinstva; zato bodi glasna pohvala njim in tudi režiserju g. Freudenreichu. Le-tá sam se nam je doslej predstavil že v nekaterih nalogah, najboljše pač kot Ludvik XI in kot organist v »Nitouchi«; najmenj nam je pač ugajal v veseli igri »O ti može!« Sicer spretni igralec, kateremu po nekod še nagaja slovenski jezik, zdí se nam nekamo stereotipen, in to ni baš najboljše, kar se more reči o igralci. — Kar se dostaje g. *Inemanna*, označili smo ga že prej za duhovitega, elegantnega igralca, kakeršnega si le more želeti naše gledališče. Resna naloga ali uresna, on jo pogodi do najfinejše nianse in povsod je drug. Želeli bi, da skoro že nastopi v večji partiji. Izmed vseh novih igralcev je g. *Inemannu* brez dvojbe prvi in najboljši in takisto se je izmed vseh najboljše priučil slovenskemu jeziku, kar porojenemu Čehu ni malenkost. — Gospod *Anič* nam pri prvem nastopu ni prijal kdo vé kako, vender je videti, da se resno trudi, in kadar se srečno iznebi hrvaškega svojega akcenta, utegne biti še prav dober igralec, sosebno ker nam je tudi sicer jako simpatički. Gospá *Aničeva* je rutinirana igralka in dobra pevka, ki si je sosebno kot *Chonchon* in *gubernanta* v »Knjižničarji« pridobila glasno in zaslužno pohvalo. — Izmed domačih naših igralk in igralcev bodi najprej omenjena gospodičina *Slavčeva*, kateri pa vsekakor najbolj sodijo najvne partije; gospodičina *Polakova* se nam je kaj srečno, rekli bi skoro, izborno predstavila kot *Nitouche*, gospodičina *G. Nigrinova* pa je bila itak od nekdanj jedna naših najboljših igralk, dasi je vse premalo cenjena. Gospod *Daniło* je porojen igralec, ki se letos tudi učí svojih nalog, in to pri njem ni malenkostna reč, ko jih lani menda sploh nikoli ni znal; sicer nam je omeniti še g. *Verovška* in g. *Perdana*, katera oba kolikor toliko dobro podpirata gg. *Orehek* in *Podgrajski*. Iz kratka torej; Z letošnjo dramo smo lahko zadovoljni, opera pa tudi ni izgubila svojega dobrega lanskega glasú. — Kar se dostaje iger samih, bile so do malega srečno izbrane. Izvrstno sta prijala »Ludvik XI.« in »Knjižničar«, vzgledna je bila »Mam'zelle Nitouche«; najmenj pa se moremo ogrevati za »Graničarje.«

Archiv für slavische Philologie. XVI. Bd. 3. u. 4. Heft. 1894. — Najnovejši zvezek tega imenitnega zbornika, ki obseza dva snopiča, skupno 320 strani, prinaša te-le sestavke: — Die ragusanischen Urkunden des XIII.—XV. Jahrhunderts. Pisec *Milan Režetar* poskuša dokazati, da je bil jezik teh dubrovniških pisem zajedno tuđi narodni jezik one dobe v Dubrovniku. „Srbski pisari“, dubrovniške republike so bili domačini. Pisec torej sklepa, da so tudi državna pisma, namenjena večinoma srbskim despotom in bosenskim kraljem, spisavali v narodnem jeziku. Ker pa so pisma spisana v ijekavščini, moral je biti tudi národni jezik ijekavski. Pisec vender sam priznava, da so skoró vsi pisarji mešali med ijekavske oblike tudi ekavske in ikavske. Režetar bode nadaljeval svojo razpravo. — C. C. *Uhlenbeck* v Amsterdamu je zbral v spisu: „Die Behandlung des indg. *s* im Slavischen“ bogat materijal za vse slučaje, v katerih prehaja indogermanski *s* v slovanščini v *ch* = *h*. Rezultat njegovih preiskavanj je: indg. *s* je prešel v slovanščini v *ch* 1) med vokali, razven ako je bil prednji vokal *o* ali *e*, 2) med *k* in vokalom, *r* in vokalom, 3) med *t* in *ž*, 4) med *ü*, *u*, *y* in *l*. V vseh drugih slučajih je ostal indg. *s* v slovanščini neizpremenjen. — *Josef Zubatý* raziskuje v članku „Slavische Etymologien“ etimološko postanje 84 besed. Med temi je več nego polovica slovenskih besed n. pr. čęsta, cęvb, cęsb, griva, kaša,

koža, kačub, krada, obada, pečatb, pãditi, vãdro, vãverica, želãdb, žolna i. t. d. — Naš rojak V. Oblak opisuje Lastovsko narečje (Der Dialect von Lastovo). Iz njega razprave je razvidno, da se meja med čakavskim in štokavskim narečjem ne dá natančno določiti, ker prehajajo osebnosti jednega glavnega narečja na meji med osebnosti drugega glavnega narečja. — *J. Wilh. Schulle* v Beuthnu v Gorenji Sileziji objavlja spis: „Ueber slawische Ortsnamen, welche aus einem Personennamen mit der Praep. u gebildet sind. — V kritičnem vestniku nahajamo med ocenami premnogih knjig tudi ocene *Tertnikovega* spisa o jeziku Prešérnovem, *Hubadovega* novega izdanja Janežičevega slovensko-nemškega slovarja in *Sketove* slovstvene čitanke za 7. in 8. razred. Potekle so iz peresa g. V. Oblaka. Isti učenjak objavlja tudi (bolgarski) spis *L. Miletiča* in (hrvaški) spis *dr. T. Maretiča* o življenji in književnem delovanju Miklosičevem. Uničujočo kritiko, katero sta izrekla Schuchardt in Jagić o Topolovškovi knjigi, omenil je „Zvon“ že zadnjič. V oddelku „Bibliographische s“ je zabeleženi silo knjig in brošur, tičočih se vseh strok slovanske filologije. V oddelku „Kleine Mittheilungen“ čitamo zanimljive manjše članke, n. pr. o imeni mesta Plovdiva (Philippopol). Končno objavlja izdajatelj Jagić materijalije k zgodovini slovanske filologije in sicer pisma P. J. Safařika metropolitu Stankoviču in patrijarhu Rajačiču.

P.

Der Dialect von Lastovo se zove razprava g. dr. V. Oblaka, katero tudi omeuja gorenje poročilo o Jagičevem »Archiv«. Pisatelj se je na svojem znanstvenem potovanju po južnih dalmatinskih otokih seznanil tudi s tem narečjem. Zanimljivo je sosebno zato, ker ima sicer čakavsko lice, a vendar nekatere značilne štokavske posebnosti. Razprava je pregledno sestavljena, ker se pri vseh dialektičkih posebnostih in njih razlagi zlasti ozira na one, katere so važne za karakteristiko čakavskih in štokavskih narečij. Tako se precej vidi, v koliko je to narečje čakavsko in v čem se že približuje štokavskemu. Nasproti jednakim hrvaškim razpravam M. Kušarja, Rožiča i. t. d. ni razprava samo dialektička statistika, nego različni pojavi se poskušajo tudi razložiti. Na konci so nekatere splošne opomnje o razmerji med čakavskimi in štokavskimi narečji, naperjene proti Miklosičevemu nauku o starem jezikovnem dualizmu srbohrvaškem. Dialektičkih mej ni, nego samo meje pojedinih jezikovnih posebnostij; zato tudi ni »čistih« narečij, v katerih ni nobene posebnosti sosednih govorov.

Župniški izpit iz leta 1750.¹⁾ Matija Zupin in Anton Palcič sta leta 1755. delala izpit pri tržaškem konsistoriji. Sestaviti sta morala poleg drugega kratek govor o predmetu: »Videns Jesus civitatem flevit super illam.« Mesečnik tržaške škofije »Folium dioecesanum« iz leta 1869. str. 143. — 144. navaja iz govorniških načrtov nekoliko na ogled, da pokaže, kakšen je bil jezik prosilcev leta 1755. Prosilec Palcič je bil domã iz Sočerge. Pravopis je italijanski, pa nedosleden.

I. Videns Jesus civitatem flevit super illam.

De Christu Sjn Boshj ie persou iskat inu isvelizat kar ie sgublenu bilu, na tem nei zuiblat, dokler nenit iesus quaerere et salvum quod perierat. Nei sparou terpenia, nei sparou muie, dopernasou je miracule, je hodi u is eniga mesta u tu drugo, is ene desele u to drugo samu de bi doperneseno volo svoiga ozheta. Kadar pak je vidiu te ludi terdovratne, de neiso hodeli dopernest niegoviga svetiga povejla, se ie sjiokou Ali od kod pride, o moi dobruilivi Jesus, de danasgne dan ste vi tulikain jokou, dokler usi volno in s vesseion so vas u mestu preieli. Sdei sposnam od kod pride vassa

¹⁾ Opozoril me je na to drobtinico g. dr. *Tomasin*, profesor na c. kr. državni gimnaziji.

salost. Sakai vi ste dobru veidu, de taisti kateri tulikain vesseja so vam iskasali, potler vas bodo pregagnali, topli, krisali inu spotlivu na svetim krisi perbiali. Zhe od tod enu maihinu h temu se perblisamo, kar pomeni tu mestu, tudi ussidagnim zhassi nas usmileni Jesus se joka. Tu mestu pomeni nasso Dusho, kateri veliku milosti inu dobrute ie iskasou io ie h pervimu stvaru po svoim Pildi, faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, ie nio oprou inu ozhistiu od greha, io ie slekou s krampliu hudizha poklenska, u tem kir sa nio reshit ie preliu usso negovo sveto Resho (!) kri. Videjo z tedai pruti leti dobruti mu nesgruntani milosti nehvalezen se iskase, dokler nemestu hodit po negovim nauuku, se blise h temu fardamanim, se milu s jozhe, videns Jesus civitatum flevit super illam. Amen.

D. Mattio Zupin m. p.

Viduchi Jesus grad od Jerusalema so mi se prolile susce; — moi predragi grad so dusse nasse, sgora oneh on gioce cadar mi drugi pademo u grih, tadaí on gioce, sacai duse nase on negleda vec cacor pervo, cadar sgbubimo . . . negovo tadaí on gioce; no co mi drugi nechiamo da Jesus ioce, recemo largo od griha, pustimo crivigne, pustimo soaco slo, i otlisimo negove sapovedi, tacco chiamo resveselit Isusa, i en dan chiamo miloschio negovo dosegnit . . . nebesco. Uni grad arbet ie bil nel lepce, tacco duse nase so nel lepce, cadar so u milosti od Boga, on ich gleda cacor negove . . . ma cadar sa naso nesrechio ich od nega odversemo, tadaí on dela vidi s ovo . . . P. Antonio Palcich.

Dr. K. Glaser.

Krscsánszko katholicásnszke cerkvene peszmi sz potrebnimi molitvami i vnógimi vogerszkimi peszmami za skolnike, katholicásnszko mladézen, ino za vszákoga pobozsnoga krscsenika. Vö dáne od drústva szvétoga Stevana. Prvi natisz. Budapest, 1893, 687. — To cerkveno pesmarico v prekmurskem narečji in madjarskem »državnem« pravopisu je sestavil učitelj *Jožef Pustaj* v Martjancih (med ogerskimi Slovenci). Da je pri-skrbelo ogersko društvo sv. Stefana izdajo te knjige, temu je pač vzrok, ker je v nji najti tudi nekoliko pesmij v madjarskem jeziku. Nekatere pesmi se tedaj nahajajo v obeh jezikih. Tako naj pomore ta pesmarica prekmurkim Slovencem, da se skoraj nauče državnega jezika. To se nam prav odkrito pove v uvodu: »ár sze je solszka deca i mladézen zdaj zse tüdi privádila, vszamogócsega i dobrotivouga Ocsó po lejpom vogerszkom jeziki hváliti i zvisávati, I vszi mí, ki mladézen gori hránimo, tó verjemo, ka je zse nej dalecs ono vrejme, gda mo vszi lehko po obcsinskom jeziki nase domovine dícsili Bogá — sz ednim glászom. To je tedaj želja patrijotskega učitelja. Vender moramo biti hvaležni njemu in društvu za to knjigo, zakaj malo številce ogerskih pesenc ne obrodi zaželenega sadu. V knjigi je tudi nekoliko štajerskih pesmij, seveda v popravljeni odeji, nekaj jih je pa prevedenih iz madjarskega jezika. Jezik je prekmursko narečje, toda ne popolnoma pristna in nepopravljena govorica ogerskega Slovenca, nego prekmurski »književni« jezik. Ta jezik se je polagoma utrdil v jednem stoletji, v njem je pisana vsa prekmurska cerkvena »književnost«, prevod novega zakona, psalterja, molitveniki, katekizem in knjige jednake vrste. V tem »književnem« jeziku se dá opaziti nekoliko vpliva sosednega štajerskega narečja. Marsikatero dijalek-tiške posebnosti ni tedaj najti v jeziku prekmurskih knjig in tedaj tudi ne v tej pesmarici. Prekmurski pisatelji so zgodaj opazili, da nekaterih posebnostij ni v bližnjih narečjih n. pr. izpada *h*, prehoda *m* v *n* na konci besede, in zato jih niso vzprejeli v knjigo. Ob sedanjem razmerji ni misliti, da bi književna slovenščina izpodrinila domače književno narečje, slovenska knjiga le težko najde semkaj pot, ker bi utegnila škodovati naglemu napredku državnega jezika med Prekmurci.

V. O.

Hrvaške novice. V Zagrebu biva sedaj več hrvaških umetnikov, da zvršé nekatera dela, ki jih je naročil oddelni predstojnik dr. Kršnjavi. Sloveči slikar Vlaho Bu-

kovac je svoje tovariše pridobil za idejo, da bi se vsa dela razstavila. To se baje zgodi o Božiči, in razstavi bode naslov »Hrvaški salon«. — Dr. Kršnjavi je dal točno posneti umotvorine partenonske v Atenah. Sadreni odlivki se namesté v dvorani obrtne šole in veljajo okolo 8000 gld. —

Iz hrvaške književnosti. Intendant hrvaškega gledališča g. dr. S. pl. Miletić je zasnoval novo in prevažno književno podjetje »Teatralno biblioteko«, ki bode v posamičnih zvezkih objavljala izbrana dela hrvaškega repertoara. Kjer bode treba, opremile se bodo drame s predgovorom in tolmačem. Urednik »Teatralni biblioteki« je Nikola Andrić, dramaturg hrvaškega gledališča, ki je že tudi v novi knjižnici priobčil izboren prevod Molièrovih »Les Précieuses ridicules«. Cena prevodu 25 kr. — Uprava narodnega gledališča razpisuje tri darila, in sicer 500 gld. za izvorno tragedijo ali dramo iz domačega življenja, 300 gld. za izvorno komedijo ali narodno glumo iz sedanjega življenja hrvaškega, vsaj v treh dejanjih, in 500 gld. za izvorno operno delo v serioznem ali komiškem zlogu. Rok vsem trem delom je postavljen do dne 1. marca 1895. Za operno nagrado smejo tekmovali seveda tudi drugi slovanski skladatelji, vendar bodo imela prednost tista dela, katerim je suov vzeta iz hrvaškega življenja. Zajedno s tem razglasom se je gledališka uprava pismeno obrnila do vseh boljših hrvaških dramatikov in glasbenikov. Hrvaška dramatska književnost brez hrvaških izvirnih dram ni hrvaška, kakor slovenska dramatika ni slovenska brez slovenskih izvirnih del! —

Sekcijski načelnik hrvaške deželne vlade, g. Vladimir Mažuranič, sin pokojnega pesnika »Čengićage«, vabi na naročbo zbrane književne ostaline svojega očeta. Najprej izidejo pesmi, ki bodo stale brošurane 2 gld., lepo vezane pa 2 gld. 50 kr. — Začela je izhajati »Zabavna knjižnica«, katero ureluje dr. Avgust Harambašić. Priobčevala bode v zvezkih po 40 stranij izvorna hrvaška dela, pa tudi prevode iz drugih, sosebno slovanskih književnostij. Prva dva zvezka prinašata Sienkiewiczov roman »Ognjem i mačem«, »Žrtvo ljubavi« in drobnosti. Vsakih 10 dnij izideta po dva zvezka; cena vsakemu 15 kr.

Slovanska bibliografija. Hrvaški »Vienac« je priobčil pismo, katero je član slovanskega dobrotornega društva v Odesi, prof. Aleksander pl. Borzenko, poslal historiku g. prof. T. Smičiklasu v Zagrebu. Rečeno društvo je namreč sklenilo izdavat mesečni glasnik slovanske književnosti in se zato obrača do slovanskih pisateljev s prošnjo, da bi po jeden izvod svojih del pošiljali javni knjižnici v Odesi, in sicer na ime generalnega konzulata francoskega. Če dobi ta ideja dovolj podpore, utegnila bi se zasnovati v Odesi tudi osrednja knjižnica slovanskih knjig modernih pisateljev.

Znameniti grobovi. Meseca septembra je umrl v papeževi palači v Castelgandolfu slavni italijanski arheolog J. B. de Rossi, ki je prvi temeljito preiskal rimske katacombe in zlasti napisé po njih. Spisal je veliko del o starokrščanskih spomenikih v Rimu; sosebno slovi knjiga »Roma sotteranea christiante« (1866.—1877.). Pokojnik, katerega je že pred dvema letoma zadela kap, bil je tudi član jugoslovanske akademije v Zagrebu.

„Lublanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrta leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj Janko Kersnik. — Odgovorni urednik dr. Ivan Tavčar.

Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.